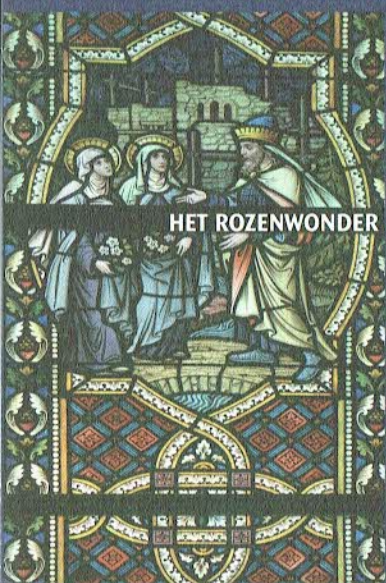
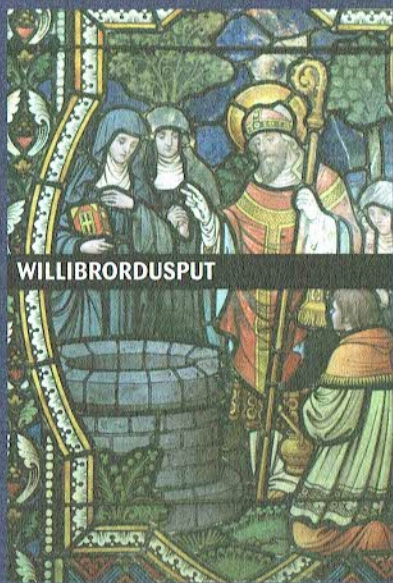

In 1913 werden de vijf grote glasramen van het gotisch koor in de kerk vernieuwd door de bekwame glazenier J. Nicolaas uit Roermond.

Links en rechts van het middenvenster zijn acht tafereelen uit het leven van de H.H. Harlindis en Relindis afgebeeld.

HET ROZENWONDER

WILLIBORDUSPUT

Op de cover van onze huidige jaargang kan men er drie bewonderen.

Voorzijde:

Kloosterwijding van de heilige maagden door de H. Willibrordus. Op de achtergrond een groepje novicen.

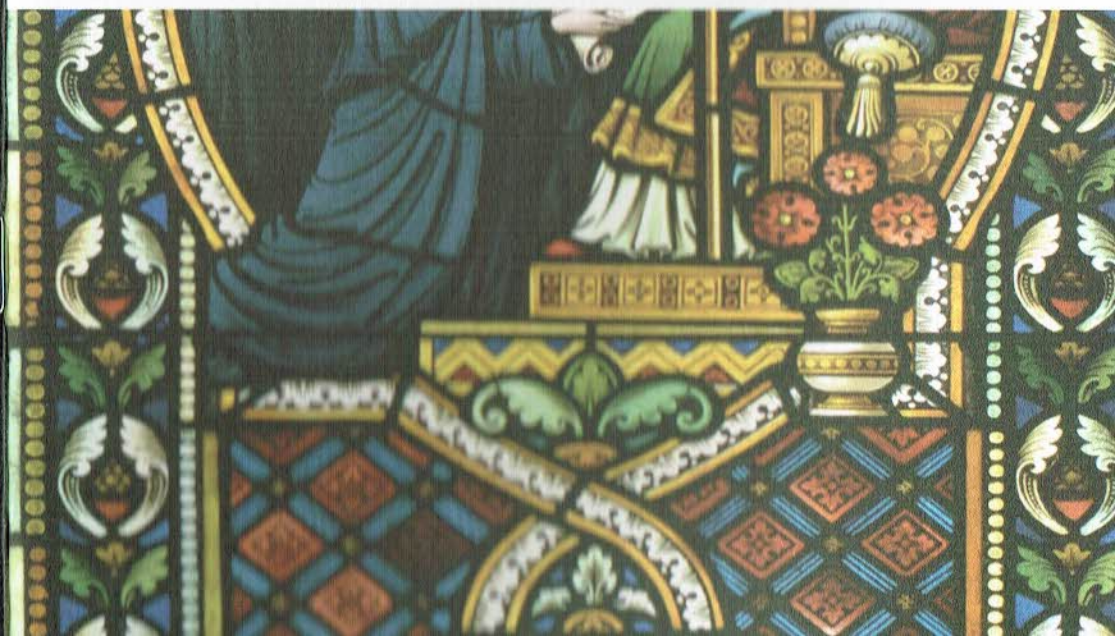
Achterzijde:

Het rozenwonder op het leugenbruggetje. Voor de verbaasde ogen van vader Adelhard worden de witte maaskeien, die de meisjes verzamelden om een vloertje in de kerk te leggen, op miraculeuze wijze veranderd in rozen.

De H. Willibrordus staat naast de waterput klaar om het doopsel toe te dienen.

DE MAASEIKENAAR

INHOUD

- 49 Woord vooraf.
- 50 Een joods meisje in het Ven.
- 51 Over Engelsman Gielen en de drukker Hougaerts.
- 54 Grootvader en kleindochter Hoedemakers, beiden succesrijk in dicteewedstrijd.
- 55 Vakwerkbouw in Maaseik
- 56 "Maag het get mieë zien?"
- 57 Uit de oude doos (1): foto collegevoetbal 1945-46.
- 58 De teloorgang van de Maasvaart.
- 71 Beelde ówt m'n kënjerjaore (poëzie).
- 75 Maaseiker spreekwoorden, zegswijzen en gezegden.
- 76 Ranuncoli seducenti (poëzie).
- 77 Blènje Fòns (vervolg).
- 78 Aw Mezeiker leedsjes.
- 79 Maaseikenaren publiceren (Martin Boonen).
- 80 Wie was Gilgamesj?
- 81 In memoriam René Schouterden.
- 82 Maaseikse zwemster wint twee keer goud op European Senior Games.
- 83 Uit de oude doos (2): foto café Terminus.
- 84 Maaseikenaar André Paumen krijgt het Croix de Fer.
- 87 11de Inter-Limburgse boekenbeurs.
- 88 De 4de nacht van de geschiedenis lokte ruim 300 geïnteresseerden.

Cover: Rita Westhovens, Foto's: Roger Maes

WOORD VOORAF

Herman Hendrix

Met veel voldoening kijken we terug op de verschillende culturele activiteiten die in de lentemaand plaatsvonden in ons stadje.

Zo herinneren we ons zeker nog het wandeltheater op 4,10 en 11 maart dat vele gegadigden deed afzakken naar "De Gapers", De Beurs, Hotel Van Eyck, "Het Stadhuis" en de kelderruimte van de familie Baeten in de Halstraat, waar Speelgroep Van Eyck een waaier van eenakters ten tonele bracht. Proficiat met dit nieuwe initiatief!

Ook de 4de "Nacht van de Geschiedenis" op 21 maart was weer een schot in de roos. Aan het succes dat het Davidsfonds, de Pater Sangerskring en de Werkgroep Documentatie oogstte, was niet alleen onze medewerker Martin Boonen verantwoordelijk met zijn boeiend historisch overzicht, maar eveneens de Gidsenbond van Maaseik die de aanwezigen begeleidde op de wandeling door de binnenstad en hen liet kennismaken met verschillende oude ambachten.

Ook vermeldenswaard is dat het in september 2004 geopende vrijzinnig Centrum uitpakt met een goed gestoffeerd en gevarieerd programma in de cultuurtempel "Vita" aan de Prinsenhoflaan. In het kader van de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober kan ik u al aanraden de dagen 30 september en 5 en 6 oktober vrij te houden om aanwezig te kunnen zijn in het Cultuurcentrum "Achter Olmen" waar de politieke satire "Kump Maan weer op?" in première gaat.

Tot slot doe ik, in naam van de ganse redactieploeg een dringende oproep tot de jonge garde die iets in de pen heeft, om onze redactie te komen versterken. Immers, na meer dan 35 jaar is het niet meer dan normaal dat een nieuwe frisse wind meer dan welkom is. Aarzel niet en geef je op bij een van de redactieleden. Je bent van harte welkom.

Een joods meisje in het Ven

50 *Martin Boonen*

Een jaar geleden in nr 2 van ons tijdschrift (2005) p 79 publiceerden wij een foto van een joods meisje dat gedurende de oorlogsjaren een tijdje onderdoken heeft geleefd in de Nieuwenhof in het Ven bij de familie Coolen-Segers. Ondertussen ontvingen we van enkele leden van de familie Coolen iets meer informatie, waarvoor onze dank.

Mevrouw Coolen-Segers had voor haar huwelijk een tijdje gewerkt in Brussel bij de joodse familie Crotto, Croteau of Creteau. Over de spelling van de naam is men niet zeker. Vader Crotto was een pelzenfabrikant en had twee kinderen, een zoon en een dochter, Alice. Toen de jodenvervolgingen in België en de transporten naar de uitroeiingkampen begonnen, aarzelde Mevrouw Coolen-Segers geen ogenblik en ontfermde zij zich over het meisje door haar een veilig onderkomen te bieden in de boerderij Nieuwenhof in het Ven.

Alice Crotto beschikte blijkbaar over artistieke talenten. In de Nieuwenhof schilderde zij op de muur langs de trap een Lievevrouwe en boven in een der kamers een kermistafereel. De afbeelding

van Onze-Lieve-Vrouw schijnt bewaard te zijn gebleven als een ontroerende getuigenis van wat zich in de oorlogsjaren heeft afgespeeld. Voorzichtigheid was echter aan de jongedame niet besteed en op zekere dag besloot zij naar Brussel te reizen om haar vriendje op te zoeken. Van deze reis is ze echter nooit teruggekeerd. Werd zij het slachtoffer van een Duitse razzia? Wij weten het niet. De familie Coolen-Segers heeft nooit meer iets van haar vernomen.

Over Engelsman Gielen en drukker Hougaerts

De fopper gefopt

Martin Boonen

In het vroeger Maaseiker parochieblad "Het Catharinaklokje" van 4.8.1951, vonden we volgend artikeltje over het recente verleden van onze stad. Naam van de schrijver is niet vermeld, maar wij vermoeden dat het stukje geschreven werd door Eerwaarde

Heer Bernard Claessens, toenmalig directeur van de technische school Sint-Jansberg.

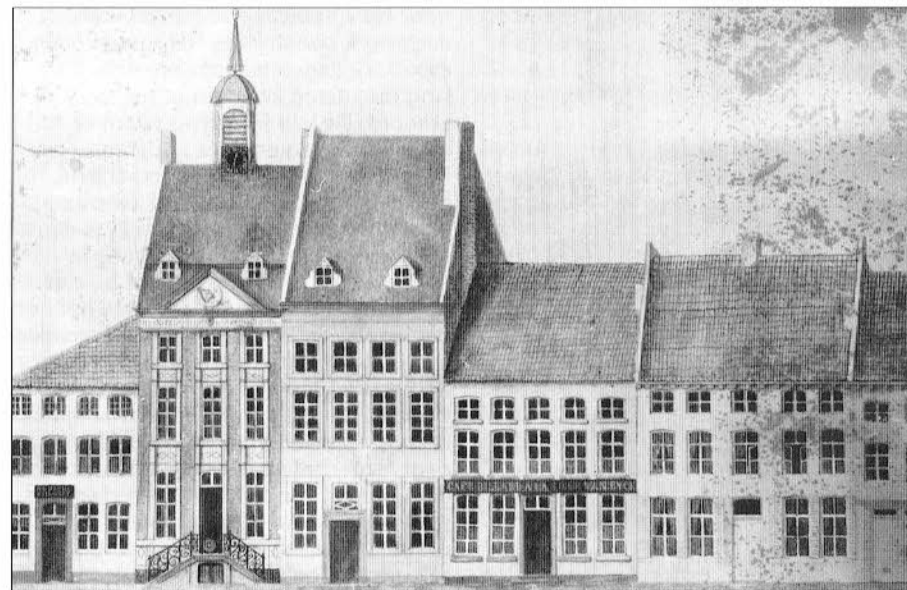
De door Claessens vertelde anekdote moet gebeurd zijn omstreeks 1900.

We laten het artikeltje hier ongewijzigd volgen.

Buiten de Eikerpoort woonden kerkmeester Vanderleeken en zijn zuster. Ze hielden daar een rustige en deftige herberg. In de zomer zaten daar dikwijls voor de deur te dammen of te schaken de oude heer Meeuwissen, die nog steeds de hoge col en cravate droeg van 1830, de oude heer Jos Gielen en de heer J. Hougaerts.

De oude heer Gielen woonde in zijn groot huis op de Markt (thans de huizen van Mr. Timmermans en Juffr. Voorjans) met zijn twee huishoudsters Lena en Marie. Jos Gielen was een echte gentleman, en hoewel hij van oude Maaseiker stam was, werd hij nooit anders genoemd dan "den Engelsman Gielen". Hij had veel gereisd, was oudheidkundige en zijn huis was een

51

echt museum, waarin zich o.a. uiterst kostbare perkamenten boeken met miniaturen bevonden. Het schoonste was wel een gebedenboek, in zwart marokijn gebonden met gouden sloten, met onvergetelijke schone schilderijen op gouden grond. Dit boek had eenmaal toebehoord aan een Franse koningin. Enkele jaren voor zijn dood schonk hij deze prachtige boeken aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Zijn plan was echter geweest gans zijn museum te vermaken aan zijn vaderstad, doch het toenmalige stadsbestuur is jammer genoeg niet op zijn voorstel ingegaan. Gelukkig is zijn kostbare collectie ivoorwerken hier gebleven en nog steeds in het museum te bewonderen. Er zijn o.a. stukken bij van onze eigen Pieter Geuns.

52

Ivoren beeldje van P. Geuns, in de verzameling van de heer Gielen.

Jos Gielen had een Franse opvoeding genoten en sprak daarom ook gewoonlijk Frans; Doch het Maaseiker dialect kende hij uitstekend. Hij heeft ook enkele boekjes op zijn actief, o.a. "1830 te Maaseik" en "Pieter Geuns". Alle oudheidliefhebbers zijn nu eenmaal erop uit een of ander voorwerp van een collega machtig te worden. Zijn vriend Mr. J. Hougaerts had ook een schone verzameling; vooral porselein en oude meubels.

Eens had ik de heer Hougaerts een schone reproductie bezorgd van "De Man met de Anjer", "L'homme à l'oeillet", het wereldberoemde paneeltje van Jan Van Eyck. Mr. Hougaerts die zeer bedreven was in knutselen had het op een oud eiken paneeltje geplakt, wat donker gevernist en in een oud kadertje gezet, zodat het bedrieglijk veel geleek op een echt oude schilderij. Toen zegde hij aan Mr. Gielen: "Joseph, gij moet eens komen zien, nu heb ik wat interessants!" 's Anderendaags kwam Mr. Gielen af. Toen hij het schilderijtje zag stond hij stom van verwondering en riep verbaasd: "L'homme à l'oeillet. Woe kumste dao aan?" "Jao, det zegk iech neet. Het is natuurlijk den echte Van Eyck neet, want dae steit in Berli-jn, mer 'n fijn copie". "Jeang, verkoup miech det". Na lang discuten kwamen ze tot 'n akkoord. De Van Eyck ging naar het museum Gielen en twee koperen luchterkens die Mr. Hougaerts al lang bekoord hadden, kwamen in de plaats. Maar toen Mr. Gielen zijn Van Eyck eens goed met de loupe bekeek, kreeg hij toch achterdocht, ging er eens bij een hoekje aan peuten en ontdekte dat het papier was. In een furie liep hij de markt over naar Mr. Hougaerts en riep: "Dao hōbste d'ne pōngel". Nu had Mr. Hougaerts de luchterkens en 't schilderij. Doch poets wederom poets. Enige dagen later zaten ze weer samen te dammen bij Vanderleken, toen daar een schildersgast van B. Miné voorbijkwam, die heel voorzichtig een voorwerp in een zak droeg. "Hé Pier", riep Gielen, "waat

hōbste dao in?". Het was afgesproken werk. "Jao, menier, ze zegke det 't 'n hiel antieke kruik is. We hōbbe ze in Aldeneik opgegraven".

De nieuwsgierigheid van Mr. Hougaerts was geprikkeld. De kruik werd betast en bekeken. Ze boden tegen elkaar op en tenslotte werd een waardeloze kruik tegen een behoorlijke prijs aan Mr. Hougaerts opgesolferd. Hij was op zijn beurt beetgenomen, maar hij had toch zijn luchterkens.

Mr. Gielen had ook een collectie voorhistorische silex voorwerpen. Ik had toevallig een buitengewoon fijn mes in silexsteen gevonden, en dat stak hem de ogen uit. Eens zou een geleerd gezelschap uit Brussel zijn museum komen bezoeken en hij vroeg me bij die gelegenheid het silex mes bij zijn collectie te voegen.

Enkele dagen later kreeg ik een Franse gazet besteld; met het verslag over dit bezoek; natuurlijk door Mr. Gielen zelf ingezonden in nogal opgeschroefd Frans. Daarin las ik tot mijn grote verbazing: "Ces Messieurs ont admiré entre autres, une magnifique silex que Mr. Gielen doit à la générosité de Mr. L'Abbé X...". (Deze heren hebben onder andere bewonderd een prachtig silex, die Mr. Gielen dankt aan de edelmoedigheid van E.H. X)..

Maar ik was mijn silex kwijt.

Tot zover het verhaal in het Catharinaklokje. Maar voor de goede gang van zaken is hier enige informatie bij nodig.

Joseph Gielen werd geboren te Maaseik op 29 november 1819 evenals zijn tweelingzus Henriette (1831). Van een rasechte Maaseiker stam is er echter geen sprake, zijn vader Jean Gielen zag het levenslicht in Ohé en Laak in 1778 en huwde in Maaseik met Maria Josepha Lulsdorff. Hij overleed te Maaseik in 1866.

Gielen woonde op de markt in het huis thans bewoond door de heer Timmermans, doch toen hoorde het

pand ernaast er als koetshuis bij, voorzien van een brede poort, die ook toegang verschafte tot de grote tuin achter het huis gelegen.

Volgens het bevolkingsregister van 1830 was het pand toen bewoond door Jean Gielen en zijn twee kinderen, zijn zus Gwendeline († 1865), het 36-jarige dienstmeisje Catharina Vandeweert en een priester Jacobus van Holthuysen. Na de dood van zijn huisgenoten zou het huis door de zoon Joseph Gielen en zijn twee huishoudsters bewoond worden tot aan zijn overlijden op 21 januari 1907. De man was toen 87 jaar.

"Den Engelsman Gielen" was in Maaseik een geziene en gerespecteerde figuur, en dit niet allen door de faam van geleerdheid die hij als kunstkenner en verzamelaar verworven had, maar ook om zijn sociale inzet tegenover zijn medemens. In zijn testament bedacht hij het bestuur van de burgerlijke gestichten en het armbestuur van Maaseik met een bedrag van 2 000 fr., en zijn huishoudster Maria Claessens met 6 000 fr. plus alle lijnwaad en keukengerei. De kunstcollectie die hij verworven had was inderdaad indrukwekkend. In de gedrukte catalogus voor de veiling ervan na zijn overlijden werden niet minder dan 64 schilderijen te koop aangeboden waaronder een toegeschreven aan Van Dijck, een van Lucas Cranach en een van de fluwelen Brueghel. Verder werden er geveild 14 sculpturen in hout of albast, een partij zilverwerk, zeldzaam glaswerk, archeologische vondsten, meubilair, gravures en een belangrijke verzameling aardewerk waaronder, wij citeren letterlijk: "une cruche sphéro conique à trois anses gris bleu. Sur la panse, trois fois répétées les armoiries de la ville de Maeseyck: Niet beter anaet Eyck bel der Mase (sic!). Boutlioulx. II.0.28. Exposition de Liège nr 6900". De samensteller van de catalogus was blijkbaar geen expert in oude spelling, want zoals iedere rechtgeaarde Maaseiker lezer weet, staat er op de kruik: "Niet beter staet Eyck bij der Mase".

53

Grootvader en kleindochter HOEDEMAKERS, beiden succesrijk in dicteewedstrijd!

54 Jaak Bergers

Vlaanderen en Limburg bezitten een rijke en brede traditie van dicteewedstrijden. De opvallend-succesrijke uitslagen telkens weer in het Groot Dictee der Nederlandse Taal bewijzen dat overtuigend. Jaak Hoedemakers, 79 jaar, en zijn 11-jarige kleindochter zijn bezeten door taal. Bompa stuurt haar constant dicteeoefeningen en taaltips en zo bereiden zij zich praktisch voor op aanstaande wedstrijden. Onlangs wonnen beiden in Dilsen nog de preselecties van het Davidsfonds/Knackdictee in hun respectieve reeksen.

Jaak is nu al bezig met het instuderen van de nieuwe spelling - de vierde in zijn leven - die in augustus 2006 wettelijk van toepassing wordt. De nieuwe Van Dale en het nieuwe Groene Boekje staan in zijn boekenrek al binnen handbereik klaar bij enige twijfel. Recent was Jaak nog actief in de finale van het Davidsfonds/Knackdictee in het Vlaamse Parlement. Hij slaagde erin bij de tien eerst declasseren van zijn categorie (liefhebbers) te worden gerangschikt en promoveerde hierdoor naar de categorie

van de specialisten. De eerste drie maakten tussen de 15 en 20 fouten, de 3de, 4de en 5de waren ex aequo met 21 fouten en Jaak volgde hierop met 22 fouten. Hij werd dus 6de, maar 5de in absolute rangorde onder de 25 deelnemende finalisten. Het werd voor hem onvergetelijk toen hij als 79-jarige en een andere Limburger, Toon Vandenheede uit Genk, 76 jaar, voor de aanvang van het dictee, voorgelezen door Kurt Van Eeghem een staande ovatie kregen als nestoren onder de deelnemers. Jaaks grootste wens is en blijft ooit te worden geselecteerd bij de 10 niet bekende Vlamingen die jaarlijks ook mogen deelnemen aan het Groot Dictee der Nederlandse Taal. Dat zou mooi en verdiend zijn voor onze occasionele medewerker aan ons tijdschrift en noeste taalhobbyist.

Vakwerkbouw in de Grote Kerkstraat

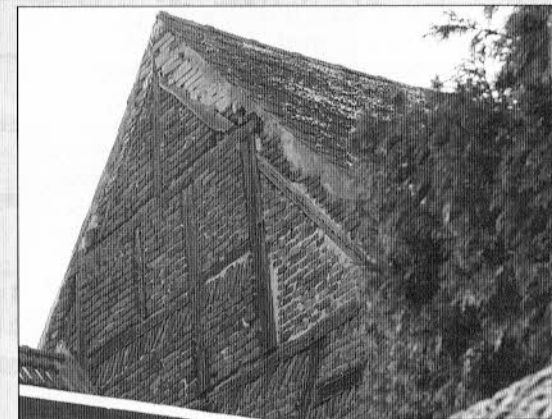
Thérèse Hendrickx-Godelaine

Prachtige 15de eeuwse vakwerkgevel, waarschijnlijk van de kerk (of kapel), die bij het Gasthuis hoorde. Zie: M. Boonen, "Ontstaan en groei van een grensstad", pag. 261-262.

De kerk is duidelijk afgebeeld op de tekening "Maaseik gefortificeerd door den koning van Frankrijk in het jaar 1672", in "Maaseik, architectuur en historie" van Willem Sangers en Gust Daniëls, maar ook op de geschilderde plattegrond. Detail van fragment blz. 91 bij artikel "Maaseik in de Loonse periode", door G. Mersch, waar het gotische kerkje langs de Grote Kerkstraat zeer duidelijk is afgebeeld.

Nog meer verborgen vakwerk. Vanuit de Lombaardsteeg ziet men een gedeelte van de vakwerkgevel van het huis Everstraat nr. 14, waar de grootouders van onze medewerker Rik Nulens woonden.

55

Maag het get mieë zeen?

Frühschoppen

56 M. Boonen

Vastelaovend is weer voorbij. Prinsenbal, awd-wi-jverbal en kloonjen-diensdig zijn weer eens bijgeschreven in het boek der herinneringen. De Asgoonsdig hieëringe mèt unne zijn goed en wel verteerd en de Hawfvastestoet 2006 hoort ook weer tot ons collectief geheugen.

Wat echter de laatste jaren iets van zijn populariteit verloren heeft is het *frühsjoppen* of het zogenaamde pintje in de voormiddag. Een onschuldige stadsgenoot vroeg me onlangs waar dit gekke woord *frühsjoppen* vandaan kwam. Het Duitse *früh* (vroeg) verstond hij wel en het Engelse *shopping* voor boodschappen hoorde hij haast dagelijks nu onze taal aan *Engelse ziekte* lijdt. Maar een woord dat half Duits en half Engels is, dat vond de man zelfs in onze multiculturele samenleving hoogst merkwaardig.

De taalkundige waarheid is echter minder spectaculair. In Limburg werd een bierglas met voet een *sjop*, *e sjöpke* genoemd en *frühsjoppen* betekent dus in onze eigen

moedertaak heel eenvoudig: in de vroege morgen enige pinten consumeren. En zo wordt ook de sappige uitdrukking "zoe zaat es 'n sjöp" meteen duidelijk. Deze *sjöp* heeft helemaal geen uitstaans met het graafwerktuig, wat wel het geval is in een andere sappige uitdrukking "de sjöp aafvaegen" voor ophouden met werken. In het Duits is het thans verouderde woord *schoppen* overeind gebleven in de samenstelling *frühschoppen* voor het degusteren van enige alcoholische drank in de voormiddag en vanuit Keulen heeft het woord blijkbaar zijn weg gevonden naar het *carnaval-minded* Maasland.

Blijkbaar was het Duitse woord *Schoppen* oorspronkelijk een inhoudsmaat, uitsluitend gebruikt voor geestrijke dranken en wel voor een halve liter, of in onze maten omgerekend een pint of twee, drie. Maar nu hoor ik u, geachte lezer, al zeggen: "Kóm, we goeën ós nog *eine sjöppe*".

Uit de oude doos (1)

Van de heer Jan Poukens ontvingen we een foto van de collegeploeg voetbal uit 1946 (schooljaar 1945-1946) Geknield vlnr.: Piet Verheyen, Henri Bussels, Cyriel Colemont, Robert Coninx en Jan Aendeckerk. Staande: scheidsrechter Lambert Daelemans, Frans Bovend'Aerde, Raymond Greven, Fons Langers, Piet Segers, Theo Verbeek, Harry Warson en E.H. Piet Ramakers.

57

Over de Maas, de Sloot en de Weert (vervolg van nr. 3 van 2005)

De Teloorgang van de Maasvaart

De Maastol.

58 Martin Boonen

Eén van de oorzaken van de teloorgang van de Maashandel vormde zonder twijfel de vele tolheffingen die de schippers moesten betalen. Deze heffingen op het gebruik van de rivier hadden reeds vanaf de middeleeuwen bestaan, de waterlopen behoorden nu eenmaal tot het bezit van de Heer, tot zijn banale rechten. Doch vooral gedurende de tweede helft van de 16de eeuw ontstond er een ware wildgroei, vooral te wijten aan de politieke en territoriale versnippering van wat wij thans Limburg noemen. Tolkantoren rezen als paddestoelen uit de grond, want iedere heer en iedere stad wou meeknabbelen aan deze vette klui.

Tegen het einde van de 16de eeuw moesten schippers tussen Luik en Venlo drie tolplaatsen passeren in Luik, drie in Roermond en verder nog in Herstal, Eysden, Maastricht, Rekem, Maaseik, Urmond, Kessel, Neer en Venlo. Van 1661 tot 1663 werd te Maaseik een tol geheven door het *Bureau van de 60ste penning*, ingesteld door de prins-bisschop. Op alle in-, uit- en doorvoer

werd $1 \frac{3}{4}$ geheven. Ook al ging het telkens over relatief kleine bedragen, de lasten voor de schippers stegen er flink door. Daarbij waren er ook tal van plaatsen waar op bepaalde dagen ook nog een marktoll werd geëist.

Vanaf de 17de eeuw zou het aantal tolkantoren nog toenemen, terwijl ook de te betalen bedragen steeds belangrijker werden.

Een voorbeeld van zulk tolkantoor waar de Maaseiker schippers haast dagelijks mee geconfronteerd werden, was dat van Rekem. Al vanaf 1356 bezaten de heren van deze vrije heerlijkheid het tolrecht op de land- en waterwegen in hun territorium. Geen enkel vaartuig mocht dus hun gebied passeren zonder betaling. In 1651 rees hiertegen het nodige verzet van de Prins-bisschop van Luik en zelfs van de Verenigde Provinciën, maar juridisch moesten zelfs deze twee belangrijke partijen zich bij de situatie neerleggen, toen 2 jaar later de keizer het Rekemse tolrecht bekrachtigde.(1)

In datzelfde Rekem werd het de schippers trouwens vaker moeilijker gemaakt. In 1646 werd er door enkele Maasvaarders bij de Maaseiker magistraat klacht neergelegd over het feit dat zij er in Rekem van beschuldigd waren, schade te hebben aangericht aan het jonge wishout langs de oever aldaar. De schippers hadden hiervoor ter plaatse een flinke boete moeten betalen, doch

Zicht op de Maas.

een ontvangstbewijs had men hun geweigerd. Naar zij eraan toevoegden, bevond het lijnpad in Rekem zich in een miserabele toestand, het werd niet "open en vrij" gehouden, doch was volledig overgroeid met onkruid en struiken.(2)

In de Maaseiker Magistrale Rolle van 18 oktober 1664 is er ook sprake van "de nieuwe Aerentsen tol off soo hij anders mach genoempt worden". Deze tol werd gecollecteerd door Jacob Lupsen, burger van Maaseik en rentmeester van de Gravin van den Berghe, die in Heppeneert bezittingen had. De heffing gebeurde in Heppeneert aan het veer en werd geëist van alle passerende vrachten en goederen, ook vrachten die naar Maaseik werden gevoerd "te coop ende niet te coop".

Toen de Maaseiker schippers hierover voor de magistraat hun beklag maakten, meende deze dat men hier te doen had met een nieuwigheid die de stad veel nadeel zou berokkenen en Lupsen werd dan ook aangezocht zich niet aan zulke nieuwigheden en excessen te buiten te gaan. Wel voegde de magistraat eraan toe dat het niet hun bedoeling was "de originele alden tol te willen verhinderen" (3).

Over diezelfde tol waren er trouwens reeds jaren voordien de nodige rellen geweest tussen de stad en de toenmalige rentmeester *Hendrik op de Maes genaempt Vanden Eynde*.

De Maastollen hadden blijkbaar een taai leven, want nog op 22 december 1820 verscheen er een publicatie van de gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg over een "heffing van het recht van scheepvaart op de Maas". Bij Koninklijk Besluit van 30 oktober 1820 werd namelijk voorzien in de oprichting van 16 tolleren voor de scheepvaart, waaronder 5 in Limburg: de 12de in Maastricht, de 13de in Maaseik, de 14de in Roermond, de 15de in Venlo en de 16de in Well (4).

Oorlogsprikelen

De neergang van de Maashandel beleefde in de 17de eeuw zijn verder dieptepunt door de voortdurende oorlogshandelingen tussen de Hollandse republiek en Frankrijk, waaronder het Maasland zonder ophouden te lijden had. Met de regelmaat van een klok werden schippers onderweg lastig gevallen door benden gedeserteerde soldaats die de streek afschuimden, terwijl ook de gehele scheepvaart door militaire activiteiten van vreemde legers voortdurend werd belemmerd. In de jaren 1629-1633 werd de streek geteisterd door kleine groepen soldaats die uit het Staatse leger gedeserteerd waren en die door roverij en baanstroperij in hun onderhoud voorzagen, totdat zij hun einde vonden aan de galg.

Bij Grelen in Heppeneert werd een schip door een bende baanstroppers beschoten om de schipper te dwingen aan de oever aan te leggen. Wegens de hoge waterstand mislukte de aanslag. Een tijdje later werd een zekere Jan Collet, schipper uit Wezet, die vergezeld van zijn neef in de richting van Maaseik voer, in Heppeneert aan de Kogge zonder waarschuwing door een groep soldaten beschoten. Jan Collet werd op slag gedood waardoor zijn neef verplicht werd het schip aan te leggen. Uit voorzorg hadden de schippers hun geld onder de zakken haver die zij vervoerden verborgen, zodat de soldaten niets vonden. Eén van de daders schoot daarop de jongen neer, trok hem "hosen en schoen" uit en wierp hem overboord. Vervolgens werd het schip van de wal gestoten.

Een maand nadien werd Geurt Janssen, genaamd Tollenaar, schipper van Maaseik, bij Dilsen op de Maas, door een bende gedwongen tot het betalen van 3 rijksdaalders. Ja, zelfs het Mercktschip van Urmond en Elslo moest eraan geloven en alle passagiers, meestal

59

Een Maasschip 17de eeuw

boeren uit Rekem, Elslo en Stein werden beroofd van alle geld en van de goederen die zij in Maastricht op de markt gekocht hadden.(5)

Nu konden de schippers, uiteraard tegen betaling, genieten van militaire begeleiding die zowel door de Spaanse bezetting van Stevensweert als door de Hollandse troepen van Maastricht georganiseerd werd, doch deze *licenten* waren vrij kostbaar, zodat ook dit weer de rendabiliteit van de Maasvaart aantastte. En daarbij deed zich het feit voor dat toen de oorlogsjaren voor een poosje voorbij waren, de licentkantoren op de Maas bleven bestaan, vermits zij door de respectieve partijen als een behoorlijke bron van inkomen werden ervaren. Licentkantoren waren er onder andere in Venlo, Roermond en Maastricht.

Een los blad in de Maaseiker magistrale rollen van 1631-1632 bevat volgende tekst:

“Provisionele Ordre over de Comptoirs der Convoyen ende Licenten langs die Maze: XV. de goederen comende uut neutrale

landen per Asse, ende passerende sonder last te breecken, door de voorschreven steden ofte over den bodem van desen landen, nae vyande lande, ofte neutrale landen aen 's vyants bodem grensende, sullen betalen het in- ende uuytgaende licent, volgens de respective colonnen van de lyste.

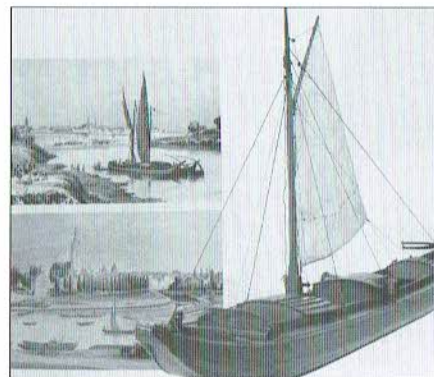
XVI. de goederen coomende uuyt neutrale landen per Asse ende gaende sonder last te breecken als vooren nae de steden deser syden, of nae neutrale landen aen s'vyants landen niet grensende, sullen op t'eerste comptoir betaalen het incomende licent als uuyt neutrale landen ende daer beneffens cautie stellen dat deselve goederen nergens dan op die aengegeven plaetsen sullen worden gebracht.

Was ondertekent: ter ordonnatie van de voornoemde Heere Staten Generael G. Aertsen.”

Maasschip 16de eeuw.

In 1667 is er tot groot ongenoegen van de schippers weer sprake van een nieuwigheid wanneer de Spaanse bezetters van Stevensweert van alle passerende schippers een paspoort eisen, waarbij natuurlijk ook nog een licent diende te worden betaald. Hiervan op de hoogte gesteld richtte Maaseik een brief aan de Prinselijke Raad van Luik waarbij gevraagd werd om bij de Spaanse gouverneur van Stevensweert over deze affaire te bemiddelen. Of deze bemiddelingspogingen, gezien de zwakte van het centrale gezag van Luik,

Oude Maasschepen

enig effect ressorteerde mag men betwijfelen (6).

Moelijkheden met het Spaanse garnizoen van Stevensweert zouden de schippers trouwens vele jaren ondervinden. In 1670 werden enkele Maaseiker schepen door Spaanse soldeniers verplicht bij Vissersweert aan te leggen, waarna hun lading aan een strenge controle werd onderworpen. De schippers werden vervolgens verplicht *“coninckx licenten”* te betalen. Wegens de protesten van de schippers besloot de Maaseiker raad contact op te nemen met de Spaanse gouverneur van Stevensweert, doch de uitslag van deze besprekingen is niet bekend (7).

Begin 1697 reisde burgemeester Dierna van Maaseik naar Luik om daar bij het centrale bestuur de nodige stappen te ondernemen *“opdat alle passagere soo met coopmanschap geladene carren Maesyck en Itter vrij mogen passereren tot maintenu deser stadt en middelen beramen om het comptoir van Roosteren, sijnde een ingedrongen licent te vernietigen of tenminste te modereren”*(8).

Tot daar enkele voorbeelden uit de vele uit de 17de eeuw, doch ook een eeuw later zou de Maasvaart nog steeds met dezelfde hindernissen te maken hebben, toen er op de Maas Pruisische, Luikse en

Hollandse licenten betaald moesten worden.

Het einde van de Maasvaart

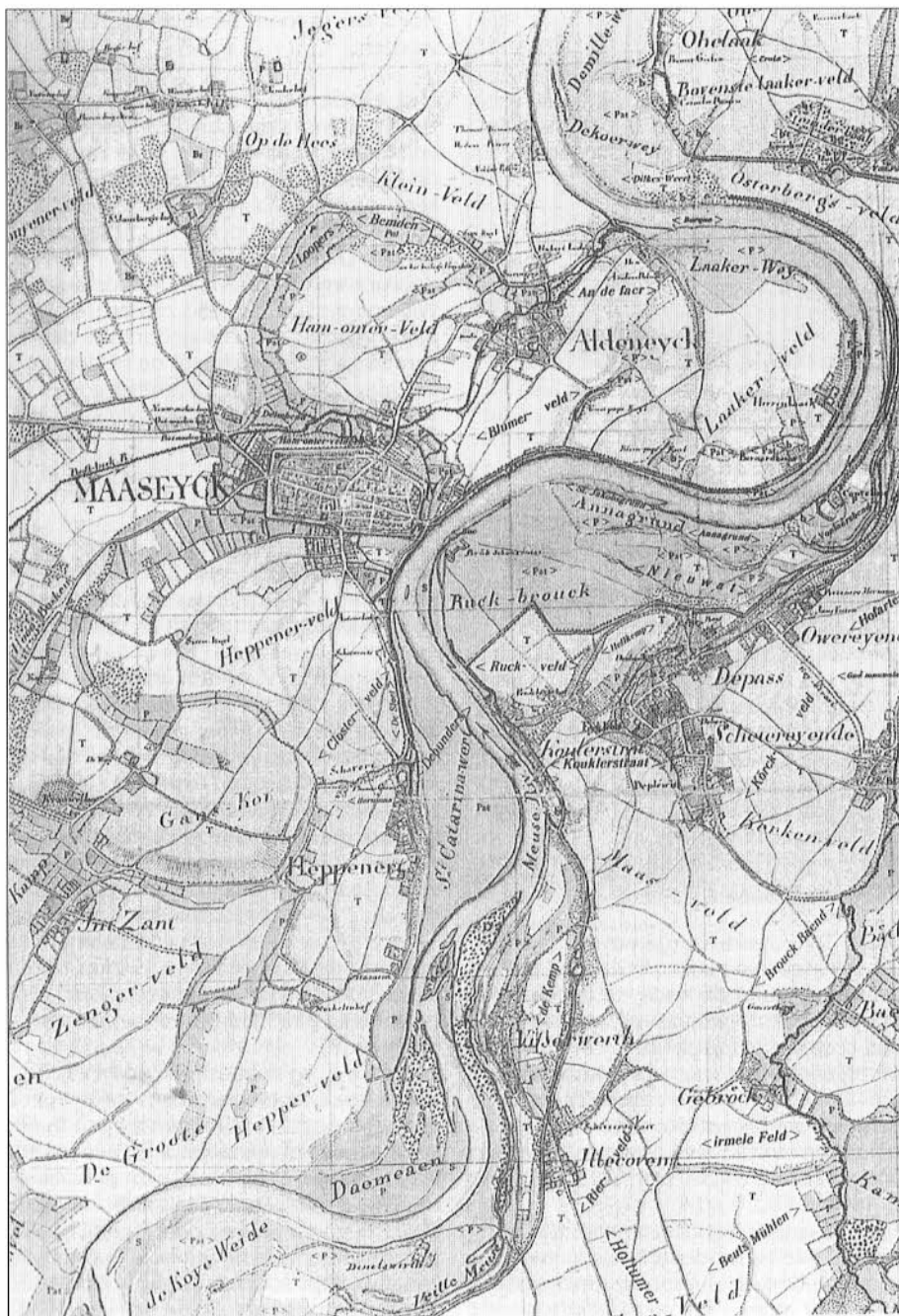
Enkele jaren na de scheiding van België en Nederland op 19 april 1839 maakte de Belgische regering haar voornemen kenbaar om Maaswater aan te wenden om de zandige Kempen vruchtbaar te maken. Dit plan resulteerde in het doorgraven van de Maas naar de Zuid-Willemsvaart. Al spoedig zou echter blijken dat dit procédé gedurende de zomermaanden, wanneer de bevoeiing het meest nodig was, niet voldeed wegens de te lage waterstand van de rivier.

Daarom ontstond omstreeks 1845 het plan tot het graven van een kanaal voor de scheepvaart tussen Luik en Maastricht. Begonnen werd met de Maas in te dijken, zodat zij in de omgeving van Sint-Pieter bij Maastricht nog nauwelijks een breedte had van 40 meter.

Beide ingrepen vormden als het ware het sluitstuk na al de reeds vermelde factoren die het definitieve einde van de Maasvaart betekende. Door het Maastrichtaats van 1863 kreeg België de toestemming om dagelijks 864.000 kubieke meter Maaswater af te tappen voor de Zuid-Willemsvaart, en bij lage waterstand 648 000 m³. Omstreeks diezelfde periode werd in Frankrijk door het weggerven van bepaalde bochten de loop van de Maas ongeveer 10 km verkort, wat uiteraard eveneens een belangrijk effect had op het debiet van de rivier (9).

Al deze ingrepen hadden voor gevolg dat de Maas onbevaarbaar werd en niet veel later ondervonden de schepen in onze streken de eerste moeilijkheden. Rond 1890 voer bij Maastricht een aak toebehorende aan de Maaseiker schipper J. Paumen vast en liep zware averij op. Nauwelijks enkele dagen later was het de beurt aan het schip de *Cupidon* van de Maaseikenaar Voets (10).

De talrijke maatregelen om aan de

Fragment van de Franchotkaart, een kartering van het Rijnland uit de Franse tijd (1803 - 1820).

Ten zuiden van Maaseik is "De Sloot" de bedding, die de Maas rakelings langsheen Heppeneert heeft gevolgd van de 10de tot de 16de eeuw. Toen gaf een oostwaartse stroomversnelling in de richting van Vissersteert aanleiding tot de vorming van de grote Catharinaweert, die in 1588 door de prins-bisschop aan de stad Maaseik in leen werd gegeven
foto: J; Vancleef.

toestand te verhelpen, zoals het gezamenlijk opwerpen van dammen, kribben en dijken voor een bedrag van 900 000 gulden, waarvan België 2/3 moest betalen.

Maasverplaatsingen

De Maas is een meanderende rivier. Over haar gehele lengte vormt zij ontelbare kronkels en bochten met als gevolg dat ze, totdat ze in de 19de eeuw grote delen ervan werden gekanaliseerd, frequent van bedding veranderde. Deze verplaatsingen zijn op vele plaatsen nog steeds in het landschap te herkennen en de talrijke oude Maasarmen die het Maaslands landschap mede vormden, getuigen er nog steeds van.

De belangrijkste van zulke vroegere beddingen bij ons vormt de Sloot in Heppeneert

Op ouder cartografisch materiaal kan men de meer recente veranderingen van de loop der Maas duidelijk waarnemen. De kaart van Jacob van Deventer *Ducatus Brabantiae* van 1558 vertoont tussen Maaseik en Maasbracht dat Stevensweert tussen twee armen van de Maas gelegen was, terwijl de kaarten van Mercator vanaf 1633 ons een geheel ander beeld geven van de toestand aldaar. De *Carte de la Principauté de Liège* van Nicolas Leclerc van 1740 vertoont zelfs nog niet de huidige Maasbocht in Aldeneik, terwijl op de *Cabinetskaart* van Ferraris, vervaardigd tussen 1771 en 1777 de

Maas in onze regio al haar huidige loop vertoont. Wel zien we op deze laatste kaart ten oosten van Heppeneert nog geen verlaten bedding met open water, wat wel het geval is op de rivierkaart van Goudman, zodat wij mogen besluiten dat de stroomverplaatsing tussen Visserweert en Heppeneert zich heeft voorgedaan tussen 1806 en 1850 (11). Behalve deze cartografische getuigenissen zijn er ook archivalische gegevens over bepaalde Maasverschuivingen in het recente verleden.

Het meest typische voorbeeld hiervan is de volledige verdwijning van het vroeger Aldeneiker gehucht *Mynecom*. Al in 1299 wordt er melding gemaakt van "*quarta bonuaris sitae inter duos Mosas in opposite villae de Munnickheym* (12), of vertaald: 4 bunder gelegen tussen de beide Masen tegenover her dorp Mynecom. Tot ver in de 12de eeuw vindt men zowel in de Gichten als in de notariële akten talloze verwijzingen aangaande akkers en weilanden die door het water van de Maas verdwenen. Enkele voorbeelden uit het Cijnsboek van Meersen (1633)

- *een morgen landt gelegen beneffens Wilhelm Neysen tr Grellen aen der Maesen, dander sijde Jentis Kinder landt, deen heuft Heyn van Helmondt ende Heyliger Stroesnyder ende der gemeene wegg van Toer naer Maeseck. Enkele jaren later werd in marge geschreven Leyt in de maes (art 40)*
- *een half bonder min of meer in de Daeler Oe op den Thoersche weech. Ook hier werd twee jaar later bijgevoegd "leyt nu oock in de Maese (art 41).*
- *een half boonre landts aender Maese... dit is vander Maese afgedreven (art42).*
- *huys ende hoff tot Aldeneyck gelegen op de Maes... Dit ligtafgedreven iin Mosa (art55).*

Uit al deze en andere archivalische gegevens mogen we besluiten dat het Maaseiker Lakerveld en het huidige Ohé en Laak op de andere oever

oorspronkelijk één enkel gebied vormden. Daarop wijst trouwens ook de naam Laak. Ook het feit dat de patroonheilige van Ohé en Laak Sint-Antonius eveneens in Aldeneik vereerd werd, wijst in dezelfde richting.

Samenvattend mag daarom gesteld worden dat er zich op het grondgebied van Maaseik twee belangrijke stroomverplaatsingen van de Maas hebben voorgedaan.

Vooreerst is er de verplaatsing in oostelijke richting ten zuiden der stad, waardoor de oude Maasarm de bedding is geworden van de Zanderbeek en de Sloot en waardoor de Hepperweert ontstaan is.

Een tweede verplaatsing deed zich voor in recenter tijd ten noorden van de stad tussen Maaseik en Maasbracht. De bedding verplaatste zich in westelijke richting en had voor gevolg dat het Aldeneiker gehucht Mynecom verdween en dat het Lakerveld in Aldeneik gescheiden werd van het huidige Nederlandse Ohé en Laak (13). De oude depressie is in Aldeneik nog steeds goed waarneembaar vanaf het Bleumerveld in het zuiden tot aan de Maashuizen in het noorden. De tweede verplaatsing is zoals gezegd van redelijk recente datum, want in 1771 toen de Ferraris-kaart werd vervaardigd, stond deze geul nog in verbinding met de Maas, hoewel deze laatste reeds haar huidige positie had ingenomen (14).

Over Batten en Dijken

De gestage erosie van de sterk meanderende Maas en het verlies aan vruchtbare gronden die daardoor veroorzaakt werd, noopte de bevolking tot een voortdurende strijd tegen de stroom door de oevers te versterken. Dit versterken van de oevers, van vooral de buitenbochten, noemde men het batten, een werkwoord ontleend aan het Frans (battre: slaan). In de taal van de Maaseiker vissers is het woord bat nog steeds een veel gebruikte

plaatsaanduiding. Zo spreken hengelaars over de *Bat bij de Leeuwerik*, de *Bat aan Clauwenhof*, en zelfs over het *Betonnen batje*.

Dit batten gebeurde hoofdzakelijk door het inslaan van palen op de juiste plaats bij de oever vlak bij de waterlijn, een werk waarvoor enorme hoeveelheden hout dienden worden aangekocht. Tussen deze ingeheide palen werd wishout gevlochten en in de Stadsrekeningen is er dan ook voortdurende sprake van het aankopen van *vliesen*, *faschijnen*, *wisholt*, *gierden en wyen*.

Ook werden er bij deze werkzaamheden grote hoeveelheden maaskeien, of zelfs *Naemsche vliesten* gebruikt die men dan vlak voor de batten in het water deed zinken.

Aan deze werkzaamheden die haast ieder jaar moesten worden herhaald, werd door tientallen arbeiders meegewerkt. In bepaalde jaren, na een strenge winter, werd er zelfs gewerkt onder de leiding van een *batmeester*, vaak iemand die in Holland geëngageerd werd. In 1643 was de batmeester een zekere Teunis Schrijnwerckers. Het jaar daarop was het een Hollandse ingenieur onder wiens toezicht de werkzaamheden plaats vonden. In 1659 gebeurde het onder de leiding van de batmeester van Roermond, in 1695 was het Hendrik Haesen, in 1710 het tweemanschap Geurt Nelissen en Antoon Abraham en in 1697 werd de Maasoever geïnspecteerd door de batmeester van Wessem.

In 1646 werden bij het bouwen van de Mardijck drie dagen lang door 10 personen bussels gebonden, terwijl met 9 karren hout werd aangevoerd. De dijk was in december nauwelijks klaar of er ontstond een breuk door "*den fellen stroom des waeters van achter*", zodat de werkzaamheden opnieuw moest worden begonnen. Het werk werd erg bemoeilijkt door het uitzonderlijk strenge winterweer en omdat de "*maes swaer gaende was met ijs*"(15). Alles bij elkaar

werd er dat jaar van oktober tot april aan de dijk gewerkt.

De jaarlijkse werkzaamheden aan de Maas slorpten een groot gedeelte van de stadsbegroting op en elk jaar vertonen de stadsrekeningen vele bladzijden met deze uitgaven aan de batten. Vooral gedurende de jaren met hoge waterstanden en overstromingen hadden de batten en dijken zwaar te lijden en dienden er dure herstellingswerken te worden uitgevoerd.

Voor het jaar 1644-1645 kostten deze werken niet minder dan 1 000 gulden Brabants en daar de stad niet over de nodige geldelijke fondsen beschikte, werd er door de magistraat een *collecte op schouwen* ingesteld. Ieder burger diende per schoorsteen op zijn huis één gulden bij te dragen.

De stadsrekeningen van datzelfde jaar geeft ons een gedeeltelijk beeld van deze onkosten

- 253 gierden om de batten te repareren
- 2 schepen Naamse vliesten om op de bat te leggen
- 88 eikenbomen om palen van te maken
- 15 karren wijen om in de bat te leggen
- nog 33 wijen
- op de Weert grof wishout afgekapt om de bat te versterken
- Tuenis Schrijnwerckers, batmeester voor 18 werkdagen

In 1646-1647 spendeerde de stad 3 632 gulden op een totale uitgave van 16 105 gulden

In 1654-1655: 1 500 gulden

In 1659-1660: 6 460 gulden

In 1695-1696: 6 608 gulden zonder het loon van arbeiders en batmeester, op een totale uitgave van 46 203 gulden. Datzelfde jaar werden er in Susteren maar liefst 10 wagens eikenbomen gekocht voor het versterken van de batten en 31 wagens hout in Echt.

Daarbij nog 10 000 faschijnen en grote hoeveelheden wishout en ijzerwerk. In februari 1695 hadden er al belangrijke werken plaats gevonden aan de oeverversterkingen. In het Nederlandse Baexem werden bomen gekocht en dagenlang werd er gewerkt aan "het houden van boomen, van wishoudt en faschijnen". Niet minder dan 31 wagens eikenhout werden in Echt gehaald, van burgemeester Bex werd een volledig eikenbos voor 200 gulden door de stad aangekocht, verder nog eikenbomen voor een bedrag van 140 gl en daarbij nog 10 wagens hout in Susteren. In hetzelfde Susteren werd eveneens de nodige "Handwasch" gekapt voor het vervaardigen van 2 500 faschijnen. In het geheel werden diezelfde maand 10.000 mutsaarden gebruikt. De werkzaamheden stonden datzelfde jaar onder de leiding van batmeester Hendrick Haesen en al bij al werden er meer dan 6 000 gulden aan uitgegeven (16).

De Bleumerdijk

In het jaar 1635 werd door de Maaseiker raad besloten langs de Maas vanaf de Bleumerpoort tot in Aldeneik een dijk op te werpen (17). Op deze wijze werd getracht het vruchtbare Bleumerveld en de boerderijen van Aldeneik veilig te stellen tegen de haast jaarlijkse overstromingen. Voor het onderhoud van de dijk werden de eigenaars van hetzelfde Bleumerveld verantwoordelijk gesteld. Zodoende werden zij verplicht tot het betalen van een jaarlijkse "dijkschat", een vorm van grondbelasting die bepaald werd door de grootte van de eigendommen. aldaar. Voor het innen van deze dijkschat werd er door de stad een schatbeurder aangesteld. Voor het jaar 1756 werd dit Wilhelm Berghs van Aldeneik. Dat de geïnde sommen in bepaalde jaren niet volstonden voor het onderhoud van de dijk, bleek al in 1757 toen de kosten van de reparaties zo hoog opliepen dat de geërfd van het

Bleumerveld verplicht waren een lening aan te gaan van 800 gulden (18). Ook 4 jaar later, in 1761 diende er een bedrag van 600 gulden te worden geleend om de noodzakelijke herstellingen aan de dijk uit te voeren (19).

Overstromingen

De Maas is een typische regenrivier, uitsluitend gevoed door de neerslag. Wegens de rotsige bodem van de Ardennen kan in de herfst en vooral in de winter het water van de Maas soms zeer snel stijgen, wat vroeger, voor de aanleg van de Zuid-Willemsvaart regelmatig overstromingen tot gevolg had. Zonder aanspraak op volledigheid volgen hier enkele voorbeelden van hoge waterstanden en de schadelijke gevolgen daarvan vanaf de 17de eeuw

Gedurende de winter 1642-1643 veroorzaakte het hoge water van de Maas heel wat schade. Grote brokken metselwerk werden uit de vesten weggespoeld en de brug aan de Bosmolen werd volledig vernield, zodat ze in maart tot gerief van de burgers die de molen niet meer konden bereiken een houten opvolger kreeg. Voor de reparatie van de vesten werden grote hoeveelheden bakstenen gekocht. Ook de Bossteenweg was door het water deerlijk gehavend. De totale kosten van de herstellingen waren zo hoog dat de stad zich tot de prins-bisschop voor financiële hulp moest richten (20). Ook in de winter van 1646-1647 zorgde een felle ijsgang en hoog water voor enorme schade en maandenlang diende er aan de herstellingen van wegen, bruggen en stadsmuren te worden gewerkt. In 1709 was de waterstand van de Maas weer zo hoog dat het de stadssecretaris tot volgende chronogram inspireerde:

*Concretus bis Mosa stetit prae frigore diro.
In festo Thomae exundatio stetit circiter
quinque septenis.
In festiva Thomae die stetit aqua volax
altius saeculo.
Nobis transeuntibus mosa concretus fuit
sexaginta diebus.
Ejecit subito arbores, aggeres, fonts et
urbes
Pecora destruxit hominesque et arva (21).*

In 1715 ontving de stadsraad een schrijven van de prins-bisschop van Luik die er zijn bezorgdheid over uitsprak "que la Meuse gaigne d'an en an de plus en plus sur le territoire du costé de Maeseck".

Daarom ordonneerde de prins-bisschop dat zo vlug mogelijk moest begonnen worden aan het project dat op 21 en 22 augustus was opgesteld om hieraan te verhelpen.

De oevers van de Maas moesten dringend versterkt worden vooraan de winter aanbrak. De drossaard van Stokkem zou voor de nodige assistentie zorgen, terwijl de burgemeesters en de deken van het Maaseiker kapittel de nodige financiële fondsen moesten bijeenbrengen (22).

De zorgen van de prins-bisschop waren blijkbaar terecht, doch ze kwamen echter te laat, want in oktober was er zulke hoge waterstand dat van de Eikersteenweg haast alle stenen wegspoelden. Men dacht er zelfs aan de Bossteenweg door te steken om de stad van een overstroming te redden. De winter was datzelfde jaar extreem streng en in januari vroom de Maas dicht. Dat er toen ook al personen waren die alle omstandigheden ten eigen bate weten te benutten, blijkt uit volgend voorval. Op een dag in diezelfde januari werd Jan van Haen, de knecht van de veerman, erop betrap dat hij op last van zijn meester een gat in het ijs van de Maas aan het kappen was. De man had onmiddellijk toegegeven dat hij "een gloene wilde hauwen". Daarover wilde hij vervolgens een plank leggen om voor

het gebruik daarvan een bepaald veergeld te vragen. De zaak werd voor de magistraat afgehandeld en de veerman werd beboet voor één gulden (23). Niet alleen de Maas maar ook de Bosbeek vroom diezelfde winter geheel dicht zodat de Bosmolen buiten werking viel. Daarom besloot de Raad "tot gemeen gerieff der borgerije" de Rosmolen, die in de stad gelegen was, in werking te stellen. Voor de nodige paardenkracht zou gezorgd worden door de stadspaarden.

Die winter was de nood vooral onder de armen zo groot dat in de wachtkamer in het gewantheuis op de markt een grote kachel werd geplaatst die dag en nacht gestookt werd "tot dienst der armen". Half februari trad de dooi in met alle gevolgen van dien. Het water van de Maas steeg zo erg dat dijken en steenwegen werden weggespoeld. Ja, zelfs het plaveisel van de Grote Kerk werd beschadigd door verzakkingen. Alles diende echter zo vlug mogelijk hersteld te worden daar men nog een hogere waterstand verwachtte. Daarom werd begonnen met het dichten van de afvoerkanalen, die het water in de straten konden doen stromen. Voor dat dichten werd gebruik gemaakt van het mest dat door de Raad werd opgeëist. De gedachte aan de ramp die de inwoners van stad en gehuchten boven het hoofd hing, verwekte in de omliggende gemeenten een golf van solidariteit. Zo noteerde de stadssecretaris dat "de regeerders van Nederooteren de civilliteyt hebben gehad aen dese stadt hun diensten in dese verleegentheyt te presenteren". Besloten werd Neeroeteren daarvoor te bedanken en de geboden hulp te aanvaarden en zo vlug de weersomstandigheden dit toelieten met de herstellingen te beginnen. De poëtische stadssecretaris van Maaseik pleegde naar aanleiding van de grote ramp die de stad bedreigde volgend chronogram:

Als meest urgente werkzaamheden werd de dijk aan het Leemstraatje met "broeckwijen, breemen en diergelijcken" beplant om de dijk zodoende te versterken en verder werden de twee bressen in de stadsmuren aan de Blijje Hoek gedicht.

Diezelfde dag werden alle Maaseiker kloosters en het kapittel gevraagd financieel tussen te komen "tot gemeyn conservatie der dijcken".

In maart van datzelfde jaar werden de herstellingswerken van de beschadigde steenwegen uitgegeven. Aan kasseiers van Stevensweert werd het werk aanbesteed tegen de prijs van 2 gulden per roede (16 vierkante voet). Ook de volledige vloer van de parochiekerk was door de wateroverlast geheel verzakt. Het dichtmetselen van de bressen in de stadsmuren bij de Bleumerpoort. werd opgedragen aan Arit Cleynen à 3 gulden en 16 stuivers per roede. Stenen, zand en kalk moesten echter door de stad geleverd worden. De steenwegen buiten de Hepperpoort en buiten de Eikerpoort werden hersteld door Nicolaes Luyten en dit tegen een prijs van 16 rijksdaalders. Nog in december 1717, men vreesde blijkbaar een herhaling van de ramp, kocht de stad enkele oude aken, platboomde Maasschepen, die gevuld met vleysen, voor de batten tot zinken werden gebracht om zodoende de oevers op de riskante plaatsen te versterken.

Ook in 1740 had Maaseik weer heel wat te verduren en dienden er weer op grote schaal herstellingen uitgevoerd te worden. Ook nu weer waren Hepper- en Bossteenweg zo goed als volledig weggespoeld.. De Raad besloot zelfs aan Sieur Snyckers te vragen een Naamse steen te kappen als een blijvende herinnering aan het hoog water van dat jaar. Jammer genoeg is deze steen verloren gegaan (24).

Tegen het einde van het jaar 1778 kende Maaseik weer een overstroming van de Maas. Ditmaal werd o.a. de dijk tegenover de Bosmolen volledig vernield. De financiële lasten der herstellingen waren zo groot dat burgemeester Stals op de Landdag in Luik aan de Staten smeekte om geldelijke hulp voor de stad (25).

Ook in 1751, 1784, 1816 en 1850 hadden de Maasbewoners weer van zware wateroverlast te lijden, terwijl de overstromingen van 1880 aan drie Maaseiker burgers het leven kostten.

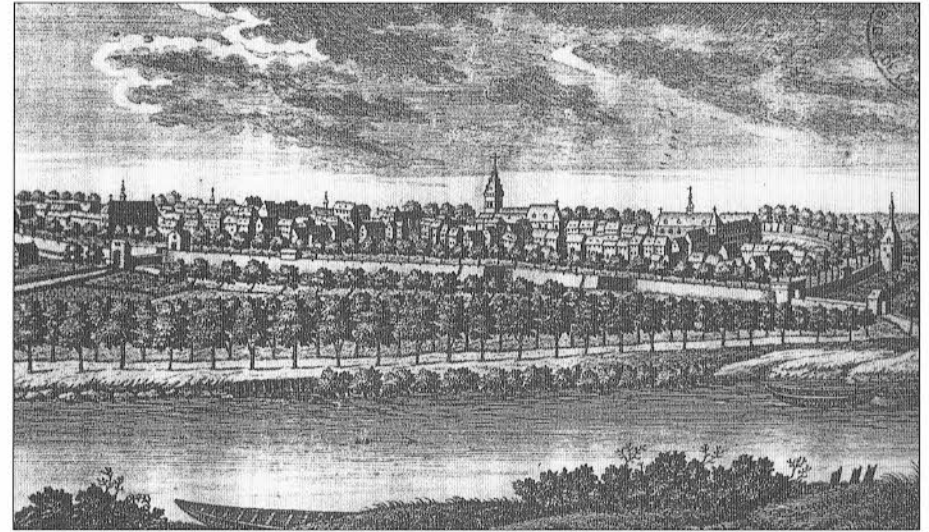
Het grote overstromingsgevaar zou eerst in de loop van de 20ste eeuw bedwongen worden en dit niet uitsluitend door de aanleg van behoorlijke dijken in 1880, doch ook door de beduidende daling van de waterstand die zich in diezelfde periode voordeed. Zo schrijft Paulissen dat te Maaseik over de periode 1881-1960 de gemiddelde zomerwaterstand met maar liefst 2,84 m afnam en de winterstand met 2,41 m..

Als één van de belangrijkste oorzaken van deze afname vermeldt dezelfde auteur het uitbaggeren van de rivierbodem, de voeding van het Albert- en Julianakanaal, maar ook het verhoogde watergebruik in die periode. En inderdaad beperken de laatste decennia de overstromingen te Maaseik zich tot de uiterwaarden. De uitzonderlijke ramp van 1926 was te wijten aan dijkbreuken.

Bijlagen

Rapport van de schade door de onlangs voorgevallen ijsgang en overstroming (Visitatie van 16 maart 1830)

In Heppeneert: het nieuwe bat is volledig verdwenen. Op het einde van het bat is een gat uitgespoeld tot in de Hamontstraat, 26 el lang, 35 el breed. Vandaar langs de Geërfdensweert tot op de steen genaamd De Drenk is de oever

Gravure van Remacle-Leloup . Gezicht op Maaseik vanaf de Maas. 1740

aangetast over een lengte van 560 el. Vandaar langs de Catharinaweert tot aan de Snep is de grond en bat weggedreven over een lengte van 195 el. Van het huis Labaer tot aan het bat van de Bleumerdijk is er een inbreuk van 15 el. De Bleumerdijksbat door het Rijk aangelegd belemmert de optrek van de schepen. Vandaar tot aan de overvaart der Maas is er een inbreuk van 82 el. Bij het veerschip met aanlanden is de vaart geheel weggespoeld.

Van daar zijn bat en Bleumerdijk over 190 el afgedreven. Vanaf de eerste Bleumerdijkweg is een deel van de dijk overgebleven en de bat over een lengte van 300 el afgespoeld, Van daar langs Stoffelskuiltje tot aan het gat uitgedreven in het land van de heer Titeux is 500 el weggespoeld. Verderop tot aan de Kleine Papenkuil 300 el beschadigd. Van daar tot op de Steenheuvel is 590 el oever weggespoeld.

Visitatie van de Maasoevers. Van 6 tot 13, de eerste 5 niet getoeterd

- *Van het huis genaamd Daniëlsweert afgaande langs het erf genamd Damiaan tot aan het begin van de grond van Heppeneert zijn de oevers overal schuin en bezet met wishout.*
- *Van het grondgebied van Heppeneert te beginnen op de plaats waar in het jaar een kostbaar batwerk is aangelegd, van welk thans niets meer te vinden is, tot tegenover de zogenaamde Hoogtens, bevinden zich de oevers over een lengte van 645 el in zodanige slechte toestand dat tegenover de huizen van Heppeneert genaamd Het Hamont, en naar een kleine tussenruimte bestaat tussen de Maas en de weg langs deze huizen en de kerk van Heppeneert lopende door welke weg de Maas wel haar bed bij eerst voorvallende ijsgang op hoge waters gemakkelijk kan maken en het gehucht en de kerk verdelgen. Besluit: er dient dus een batwerk te worden gemaakt over een lengte van 645 el, geraamde prijs: 1968 gulden en 15 cent.*

- Vandaar langs de griend genaamd Catharinaweert bevinden zich de oevers doorgaans met wishout beplant en vatbaar voor weinig verbeteringen tot op de hoek genaamd De Snep, alwaar tot tegen het huis genaamd Labaar een inbreuk bestaat van 150 el, waartoe de beste grond van voornoemde Catharinaweert toebehorende de stad Maeseyck afgespoeld wordt. Er is dus een batwerk nodig van 150 el, kostprijs: 637 gulden 18 cent. Van het huis Labaar tot aan de Maaspoort van Maaseik, over een lengte van 461 el heeft de nieuwe bat aldaar over enige tijd aangelegd, twee inbreuken, te weten een van 15 en een van 20 el. De herstellingen kosten 756 gulden.
- Tegen de Maaspoort bevindt zich op de plaats waar het veerschip aanlandt, een inbreuk van 54 el. Kosten 1081 gulden 20 cent.
- Van voornoemde overvaart tot aan het einde van de Bleumerdijk bevinden zich de oevers over een lengte van 1693 el in de hachelijkste toestaand. De oude batten langs het Hoog Schoor zijn helemaal afgedreven. Ook is voormelde dijk zodanig aangetast, bijna geheel weggespoeld, zodat toegang tot het Bleumerveld per kar haast onmogelijk is. Deze eerste ijsgang en hoog water ter plaatse aan de Papekuilen alwaar zich achter de dijk uitgestrekte laagte bevinden, zou de Maas zich een nieuwe bedding kunnen maken.

De dijk en enkele batten moeten dus hersteld.

Aan de overvaart; 1835 gulden

Verder: 1038 gulden

In het Bleumerveld: 6770 gulden

- Vanaf het einde van de Bleumerdijk langs de erven van 's Heerenlaak is er 3154 el schuin liggende oever in goede staat.

- Van de plaats waar de Bosbeek zich in de Maas ontlast tot aan het einde van het grondgebied van Maaseik is er het Groot Schoor langs de Leeuwerik. Dit deel moet schuin gemaakt worden om afspoeling tegen te gaan.

De bat aldaar herstellen kost 3351 gulden. Het schuin maken van de oever kan worden uitgegeven aan liefhebbers die daarvoor enkele jaren lang de opbrengst van het wishout ontvangten. Maaseik 29 april 1826 (26).

Geraadpleegde bronnen

1. Verbois, Geschiedenis van Rekem, p 169
2. Notaris Van Meeuwen 4797, f 173, RAH
3. Magistrale Rolle 1697, 1629 SAM
4. Administratief Memoriaal der Provincie Limburg, 1820, nr 20
5. M.Boonen, Repressie tegen vaandelvluchtige soldaten te Maaseik, In: OLL 1978, p 29-51
6. Magistrale Rolle 19.10.1667, SAM
7. Gedinge register 10.8.1670, SAM
8. Magistrale Rolle 21.11.1697, SAM
9. Verslag Lebey van Bruggen en Wegen Antwerpen
10. Eugène Regout, De Maas en de Maasbrugkwesitie te Maastricht, 1896, I
11. Paulissen, Morfologie
12. Register Stalmans, 70
13. Paulissen 61
14. Paulissen 113
15. Stadsrekeningen 1646-1647, f 45-46, SAM
16. Stadsrekeningen 1694-1695, SAM
17. Gedinge Register 11.4.1635, SAM
18. Notaris Vandermeer 4676, f 448, RAH
19. Notaris Vandermeer 4577, 17, RAH
20. Gedinge Register 4.3.1643, SAM
21. Inventaris 362
22. Magistrale Rolle 12.10.1715, SAM
23. Magistrale Rolle 7.1.1716, SAM
24. Stadsrekeningen 1740 zf SAM
25. Magistrale Rolle 4.3.1779, SAM
26. Register der Beraadslagingen van het college van Wateringen van het district Maeseyck, SAM

Aan de Maas in Mezeik, dao bèn iech geboeëre....

Aan dèt stedsje hób iech m'n hart verloeëre!

Al lang geliëje bèn iech d'r weggegang, mer toch bli-jf iech d'r alti-jd nao verlange.

Es iech trök gaon, in bli-j of tristige momènte,

bi-j allerhande evenemènte, in de zoeëmer of bi-j wènsjerwaer, zunk m'n hart: "Mezeik, iech zeen diech gaer!"

Nieëve 'de Bókkeri-jjer' stóng oeëts m'n weeg:

dao zoeëg iech ins het lieëvesleech op ene vuurjaorsdaag in de moansj april

nao m'nen iërste sjrieëf hoeël iech miech stil...

Minseleef, zègk miech, is het geinen druim:

op te greuje ónger de lènjebuim in den hoeëf van Jan en Hubert Van Eyck, op dae sjoëene mèrt, in het hart van Mezeik?!

Beelde ówt m'n kènjerjaore

Simone Swartenbroeckx

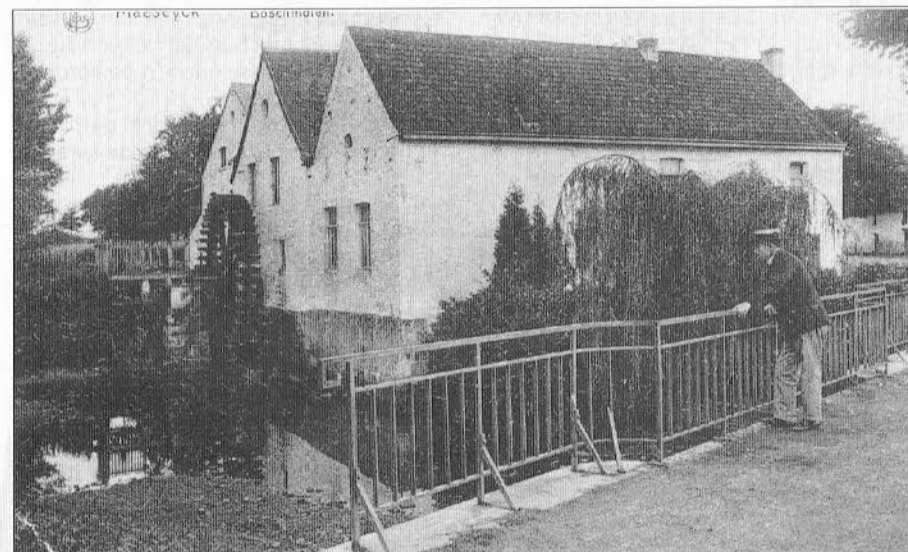
Aangeboeëje aan de lieëzers van "De Maaseikenaar", mer hieël in 't bezunjer aan mi-jn jaorgenoeëte van 1926, di-j dit jaor hunnen tachtichste verjaor daag veere (of al geveerd hóbbe).

De mêrt waas vuur miech wi-j 'n wei
vuur e vuuële:
dao kwoeëmen alle kënjer ówt de naober
spuuële
mèt póppevetuurkes, krówkerkes, fitskes
en trottinètte -
vuur eder waas plaats genóg, we mósten
op niks lètte!

De jónges hawwe 'n reip, enen dop of
ene pópperel -
we späolde naoluipeke en goêjde mèt
bel,
doeëge bergemenke en spróngen in de
róndedans:
we hawwen è lieëve... wi-j God in
Frankri-jk bekans!

Tón w'al get groeëter woëere, trof men
ós uveral:
we vónge bisbabele op de kloeësterwal,
plökde blomen in de wei langs de Sloeët,
van allerhande: wit en gieël en blaw en
roeéd...

In 't Zavelböske, hawverwieëg leële
bówde we mèt zand toeëres en kestieële.
We fitsde nao Heppenaert en Awweneik,
den oeërsprong en de bakermat van
Mezeik.

Jaorliks kwaam Sinterkloas per boeët uver
de Maas
en hae raej den doeër hieël de stad, dae
brave baas!

De vastelaovesgekke ammezeerden ós
mèt carnaval
mèt hun zotte kuren en hunnen
onnuuëzale kal...

Vuur de presessie woeëren alle hówzer
verseerd en bevlag:
det hadt ge in Mezeik toch neet anders
verwach?

Mèt kèrmis waas de mèrt vol mezi-jk en
plezeer
en in alle kaffees struimde volop het
beer!

74

's Zoeëmersaoves zoeëte de naobers bi-
jein vuur de duur:
de bekker en de meister, den drökker en
de sjruur,

te uchteren in de lómmer, nao enen
heiten daag,
sajelend uver het nówts van gister en
vandaag.

Iech kieëk gaer omhoeëg nao de maon
en de sterre
tot het zandmen-ke miech zoeëg, al van
verre...

Het lieëve sjaen zoeë sumpel en ederein
haw nog ti-jd
en mèt 'n kleinigheid woeëre we kóntent
en verbli-jd!

. Sóms zeen iech ze nog in gedechte:dao
zeen ze weer!...

Pestoeër Van der Dónck, wandelend mét
z'ne breveer -

Mèt bolhood en pince-nez: Börgemeister
Verkissen;
hae lieët z'n hundsje ówt - det kan neet
misse!

Trök van z'n kranke, kump op z'nen tuf
Dokter Quix vuur z'n hóws weer
aangepuf...

En op 't heukske stuit Silkens, den
tummerman,
dae hieël druug-weg alleman doon lache
kan...

't Is allemaol hieël lang, zoeë lang geliêje
en 't slujmert zaoch in det ver verliêje...

Al ben iech intösse ouch 'n bejaorde
vrouw,

tóch vertèl iech uch alles hieël getrouw
in het zangerig Limburgs, in de spraok
van Mezeik,

di-j in miech is geworteld, zoeë vas es
eik,

di-j m'n ma miech spontaan en sumpel
haef gelieërd,

di-j iech noeëts bèn vergieëte en alti-jd
hüb gieëerd.

Onger ós gezag, iech hób nog eine
fantastischen druum:

mesjujn zeen w'ós oeëts nog ins trök
ónger de buim

in enen hoeëf, nog get sjoëener es de
mèrt van Mezeik...

Wae wét, ligk det later nog ins in oos
bereik?!

Waal hoeëp iech det dét nog 'n ti-jdsje
wachte maag...

En nów sjei iech ówt mét me gesjri-jf
vuur vandaag.

Beste Mezeikenaere, vää! gelök en gooje
mood!

Van ganser harte: het geit uch allemaol
good!!

Maaseiker spreekwoorden, zegswijzen en gezegden

Tony Van Wijck

**Ware woorden zijn niet mooi;
mooie woorden zijn niet waar.**

1. Dae hilt ze good vas. (= Wordt
gezegd van een gierigaard.)

2. Sjoor kri-jge. (= Slagen krijgen.)
3. Woe de brouwer is, mó't de bekker
neet zeen. (= Iemand die bier drinkt
heeft geen eten nodig.)
4. Dao kan de sjouw neet van bli-jve
trèkke. (= Hier moet verandering
komen, want anders gaan we failliet.)
5. Det is eine van den angere kant.
(= Die man is een homo.)
6. Zoe zeen we neet getrouwd.
(= Dat zijn we niet overeen
gekomen.)
7. Det doon iech gaw tösse de sop en
de ieëpel. (= Dat zal ik even in de
rapte oplossen.)
8. Iech en diech en dów maken alle
minse sjów! (= Ik, jij en jij maken alle
mensen bang.)
9. Hae kump mer neet uver de brögk.
(= Hij wil maar niet betalen.)
10. Ze zeen hi-jboeëve aan 't inlaaje! (Er
komen zwarte regenwolken aan de
hemel: het gaat regenen.)
11. Hae zit in de labberente.
(= Hij heeft moeilijkheden.)
12. Hae sjódt er gein oeëre nao.
(= Hij wil niet luisteren.)

75

- 13. Det haet 'm vööl draod gekós.
(= Dat heeft hem veel moeite gekost.)
- 14. Dae is zoe slum es 'ne mins.
(= Die is slimmer dan je denkt.)
- 15. Dae is slummer es iech en diech same. (= idem.)
- 16. Dae is nog te vówl vuur gooiendaag te zègke. (= Hij is zeer hovaardig.)
- 17. Dae wèt geine bli-jf mèt zi-jn eige.
(= Hij ligt met zichzelf in de knoop.)
- 18. Es-te tieëgen 'm bleus, vilt er óm.
(= Hij staat zwak op zijn benen, hij is graatmager.)
- 19. Gelsj stink, mer esset höbs rujks-te het neet. (= Uitleg overbodig.)
- 20. Es-te begins te zègke: iech veul miech nog jónk, den wuurs-te awt.
(= Jonge mensen praten niet over hun leeftijd.)
- 21. Minse di-j zich doeëdlache lieëve langer. (= Lachen is gezond.)
- 22. Det klop wi-j 'ne zwieërende vinger.
(= Dat is helemaal juist.)
- 23. Dao is Slivvenhieër nog noeëjt gewaes. (= Het is daar zeer afgeleg.)
- 24. Het waer is good, mer de minse douge neet. (= De mensen zijn nooit tevreden, ze reclameren altijd.)
- 25. De bès miech toch 'nen ermen hals.
(= Je bent toch een sukkelaar.)
- 26. Dae is neet op zi-jn mówl gevalle.
(= Hij kan vlot praten.)
- 27. Gank mèt zoe get nao den oeerlog.
(= Daar is niets mee aan te vangen.)
- 28. Gank mèt zoe get nao de mèrt.
(= Daar is niets mee aan te vangen.)
- 29. Dao kwaam hae goojekoup van aaf.
(= Daar heeft hij wat geluk gehad.)
- 30. Tieëgen ein groeëtmówl en einen oeëve kóns-te neet gape.
(= Zegt men tegen iemand die steeds gelijk wil hebben.)
- 31. Het is twieë (of: dri-j, veer, enz) óm.
(= Wordt gezegd bij gelijke stand na een sportwedstrijd.)
- 32. In Mezeik dao zitte gein deeve....
dao stieële de minse zelf!

Ranuncoli seducenti

Umberto Alla Chiesa

Galmende klanken uit 'n Romaans-Gotisch verleden, om twee heiligen te danken voor alles wat ze voor ons deden.

't Is nog vroeg in de morgen als de zon de Maas reeds haar lof bezingt, en van hoog uit de lucht, zonder zorgen, het getierelier van de leeuwrik in m'n oren klinkt.

Groene weiden waardoor zich de Oeter meandert, duizenden boterbloemen die verleiden, 'n onvergetelijk panorama, in de ziel verankerd.

Doornen hagen waarin de bloesem welig tiert, waterjuffers die boven het water insecten jagen en 'n kerselaar, met hagelwitte kroon gesierd.

De roep van de koekoek, in de verte de lach van 'n kind, onverstaaanbare woorden van 'n zwarte roek, meegevoerd door 'n zucht van de wind.

Het wordt duister nu de avond de dag verdringt, maar zie, hoe in volle luister, 'n geelrode gloed in 't klotsende water van de Aldeneiker Maas verzinkt.

Blènje Fòns

(vervolg)

Wim Corstjens

Onze oproep om aanvullingen bij de artikels over Alfons Simons, alias Blènje Fons, in De Maaseikenaar jg. XXXVI-2005 nr. 3 en 4 (resp. deel 1 en 2) is door enkele lezers beantwoord. Hartelijk dank hiervoor.

Mevrouw Jeanne Coolen, Maaseikenaar wonend in Genk, meldt dat ook de heer Michel Thijskens uit Neeroeteren een regelmatig begeleider was van Blènje Fons.

In Deel 2 wordt het echtpaar Joosten-Trines genoemd als verblijfplaats van Blènje Fons. Dit moet het echtpaar Joosten-Lambrichts zijn (getrouwd in Ophoven in 1938).

De heer Raphaël Dekimpe meldt dat Blènje Fons ook de heer Jef Golsteyn als begeleider had. Jef woonde in de Sionstraat, één of twee huizen voor het huis van Heyligers, in de periode 1948-49 tot rond 1951-52. Jef ging ook met Fons op reis en woont al meer dan 50 jaar in Brussel (adres onbekend). Hij vertelt verder dat het lied dat Fons componeerde én van tekst voorzorg diende voor de feestelijkheden ter gelegenheid van de terugkeer van Everard Voorpijls na een lange gevangenschap in Duitse concentratiekampen.

Een deel van de tekst kent hij nog:

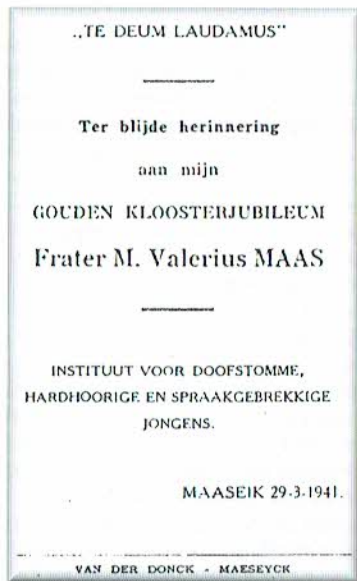
*De mannen van 't Bad (2x)
Die zijn vandaag in feest
Nooit is er een dag (2x)
Zo vreugdevol geweest
En ze dansen en ze springen
Dat ze fluiten en ze zingen
En het klinkt door heel de stad
Leve de mannen van 't Bad
Welkom, welkom Eevrard
Het huisgezin is blij gezind... (tot zover mijn herinnering)*

De repetities vonden plaats in de oude turnzaal van het KA-Maaseik, met Fons als dirigent en pianist. Dat was altijd een plezierige bedoening!

Frater Jan Heerkens, archivaris van de fraters in Tilburg, stuurde ons enkele documenten van Alfons Simons.

1. Een prachtige, sobere tekst en compositie van een kerstlied.

Titel: 'Kerstlied van blinde Fons Simons'.

*O kindeken Vrede Koning.
Dat in uw kribbe ligt.
En smekend de lieve handjes tot uwe
kindren richt.
Wat zeggen uw tranend d'oogjes zo
stralend van liefde licht.
Wat lispelt uw zoete mondje O lieve Godlijk
Wicht.*

Tweestemmig refrein:

*Glorie aan God in den Hoge (2X)
Vrede, Vrede aan de mensen van goeden
wil.*

2. Het programma van een 'Luisterrijk Concerto' te Landen (foto)
3. De tekst en de muziekpartituur voor sopraan, alt, tenor en bas van de 'Jubelcantate der Fraters' t.g.v. het gouden kloosterjubiläum van frater Valerius Maas op 29 maart 1941. De cantate werd opnieuw uitgevoerd t.g.v. het 'Eeuwfeest der Fraters' op 12 augustus 1951 te Maaseik. Dirigent was dr. Jos Hendrix en de

zang werd verzorgd door het Maaseiker A-capellakoor. Enkele woorden werden voor de gelegenheid veranderd. Het programmaboekje werd gedrukt bij Van Der Donck. (foto)

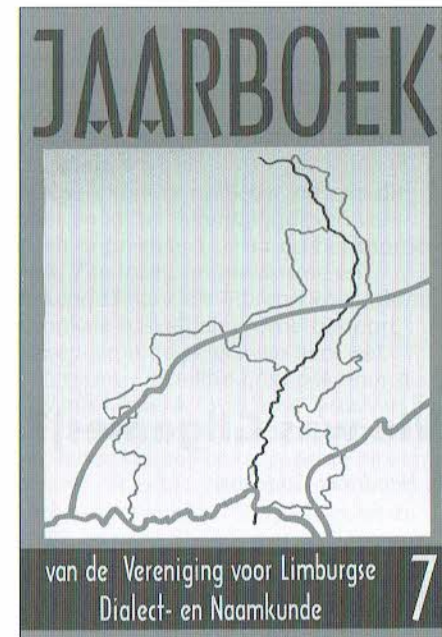
4. Een kopie uit het tijdschrift 'Onze Vriend', 17de jg. Nr. 3 van maart 1941 ('maandschrift voor de doofstommen, hun vrienden en beschermers') waarin Alfons Simons een lofrede schrijft ter ere van frater Valerius.

Aw Mezeiker Leedsjes

Tony Van Wijck

Mevr. Winckels-Vanwijck (en nog anderen) bezorgde ons de tekst van een oud liedje dat men zong bij het touwtjespringen:

*"L'autre jour" laag in zie bèdsje,
in zie bèdsje van peppeer
en in det bèdsje loeëg e ketsje
en det haw toch zoe e plezeer!
(... en dan gebeurde het aftellen)*

Maaseikenaren publiceren

Jaak Bergers

In het jaarboek 2005 van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde verscheen een uitgebreid artikel van de hand van Martin Boonen over 'Maaslandse Nederzettingnamen', die hierover ook sprak op het congres over dialecten en namen in het gebied van de Maaslandse lappendeken van genoemde vereniging op 20 november 2004 in Zaal Van Eyck te Maaseik. Na een inleiding over de structuur van de Maaslandse nederzetting volgt een proeve van een chronische stratificatie:

- 1) de laatprehistorische laag
- 2) de Galloromeinse namen
- 3) de Frankische namen.

Ter afronding en aanvulling zijn er kaarten van o.a. hoven-namen, rode-namen, heem-namen en een uitvoerige bibliografie. De tekst is geen droge opsomming doch waar nodig en nuttig ook met de nodige taalkundige en historische duidingen. De verklaring van de plaatsnamen steunt op een combinatie van taalkundige, historische, heemkundige en/ of aardrijkskundige argumenten. Vooral het verband tussen

plaatsnamen en reliëf en begroeiing is ook in onze contreien opvallend.

Elke naamgeving heeft een verklaarbare reden, probleem is soms de juiste gefundeerde context. Onze medewerker Martin Boonen blijft een bezige bij, die telkens weer verrast door zijn brede belangstelling voor en grondige aanpak van taal en historie. Rijke informatiebron voor iedereen met belangstelling voor plaatsnaamkunde en lokale historie.

Wie was Gilgamesj?

80 Th. Hendrickx-Godelaine

Gilgamesj, 8ste eeuw v. Chr.
Paleis van Sargon II, Khorsabat

In het vorige nummer van "de Maaseikenaar" publiceerde Jacky Imling een artikel over de Maaseiker steenbakkers.

Als inleiding tot de bondige geschiedenis van de baksteen door de eeuwen heen nam de schrijver een wijze tekst over van een zekere Gilgamesj.

Het intrigeerde me en ik sloeg er de encyclopedie op na.

Misschien willen nog andere lezers graag weten wie er schuilt achter deze vreemde naam.

Gilgamesj, legendarische koning van de Soemerische stad Oeroek, ten zuiden van Babylon, nabij de Eufraat (nu Warka in Irak), werd de hoofdpersoon van een van de belangrijkste literaire scheppingen van het oude Mesopotamië: het "Gilgamesj-epos".

Aan de oorsprong ervan liggen een reeks mondeling overgeleverde verhalen over koning Gilgamesj. Ze werden

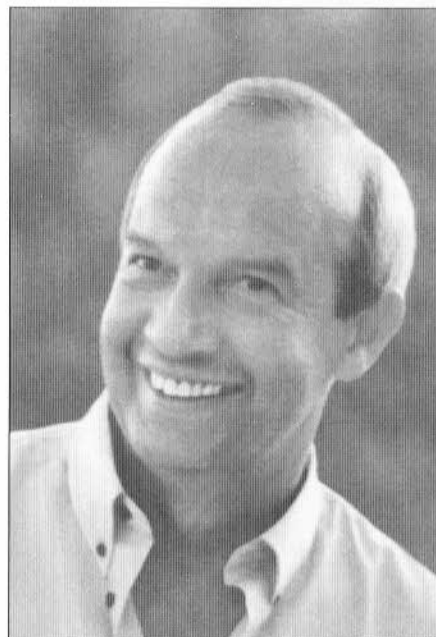
Fragment van Gilgamesj-tablet 11
(The British Museum)

vermoedelijk rond 2000 v.Chr. opgeschreven. De Soemerische koningslijst vermeldt Gilgamesj als vijfde vorst van de eerste dynastie van Oeroek na de zondvloed. Hij is waarschijnlijk toch een historische figuur geweest die rond 2800 v. Chr. regeerde en de ruim 9 km lange stadsmuur gebouwd zou hebben.

In memoriam René Schouterden

(° 8 april 1939 - † 6 maart 2006)

Jaak Bergers

Toch nog onverwacht en veel te vroeg verwisselde deze sterke Maaseiker persoonlijkheid tijd met eeuwigheid. Groot is de leegte die hij achterlaat, mooi de herinneringen die blijven, prijkte boven zijn overlijdensbericht als inleiding.

Maaseik verloor opnieuw iemand die voor en in het verenigingsleven veel heeft gepresteerd, zeker op het sportieve vlak. Zijn inzet, enthousiasme en bekende financiële inbreng voor vooral de lokale basketbal- en voetbalsport waren jaren de pijlers van heel wat successen. Datzelfde gold ook voor de Kiwanis Maaseik "Van Eyck" waarvan hij stichtend lid en gewezen voorzitter was. Als echte Maaseikenaar speelde hij een actieve rol in het jaarlijkse carnavalgebeuren, 15 jaar geleden in 1991 als prins René II met als lijfspreuk: "Jong, mós-te nog ei pintsje? Nae, eine Bac, Ma!" en als wagen een grote gouden basketbal.

Achter de tranen van verdriet, schuilt ook een glimlach van herinnering. Van ons aards leven blijft alleen dat over wat het in het hart van anderen achterlaat. Het zoveelste levensblad is gevallen, het was goed samen te zijn.

Maaseikse wint twee keer goud op Europese Senior Games

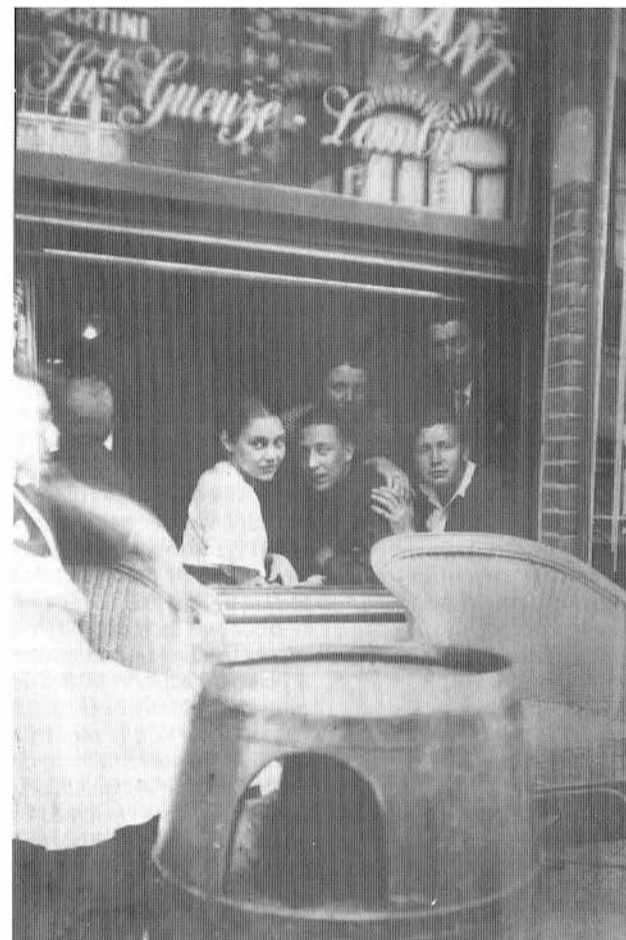
82 Jaak Bergers

In het Siciliaanse Palermo won *Josée Janssen-Verstappen* twee gouden medailles. Zij was de enige Limburgse vertegenwoordiger op deze tweejaarlijkse spelen voor senioren waar voor het zwemmen deze keer maar liefst 1500 deelnemers zich inschreven. De 69-jarige Maaseikse won zowel de 100 meter rugslag als de 50 meter vrije slag. De kampioene heeft zwemmen als passie en traint viermaal per week in het stedelijke zwembad, waar zij van 7 tot 8 uur 's morgens haar baantjes trekt. Over twee jaar vinden diezelfde spelen in Zeeland (NL) plaats en ook daar wil Josée Verstappen schitteren. Proficiat voor zoveel inzet en kunnen

Uit de oude doos (2)

Thérèse Godelaine

83

Achter het raam van hotel-restaurant "Terminus", Bosstraat 72, zien we Tilly (Inks) en Maria Aendekerk, dochters van eigenaars en uitbaters Jan en Elise Aendekerk Claessens.

De liefvallige dames zijn in goed gezelschap v.l.n.r. Toontje Ramaekers, René Schouterden (brouwer van 'Het Lemke' in de Kleine Kerkstraat, nu restaurant 'Het Ijzeren Bed'), en rechts boven Henri Verbeek, alias de Meunier (een bekende volksfiguur).

De foto dateert uit de eerste helft van vorige eeuw.

Maaseikenaar Andre Paumen krijgt het Croix de Fer

84 Marcel Cuyx

Als de gemiddelde Belg de woorden "IJzeren Kruis" leest, zal hij wellicht onmiddellijk denken aan pinhelmen, ganzenpas en andere specialiteiten van onze oostelijke burenen. En inderdaad, de eerste orde van het IJzeren Kruis werd ingesteld door Frederik-Willem in, koning van Pruisen, in 1813, tijdens de napoleontische oorlogen. Het is minder bekend dat er ook een Belgisch IJzeren Kruis heeft bestaan, la Croix de Fer, zoals het toen heette.

Het Croix de Fer werd ingesteld door de wet van 18 oktober 1833 en werd toegekend aan de burgers die, tussen 25 augustus 1830 en 4 februari 1831, gekwetst waren of blijk hadden gegeven van schitterende moed in de gevechten voor 's lands onafhankelijkheid of die uitzonderlijke diensten aan het vaderland hadden bewezen.¹ IJzeren Kruis betekent

Illustratie van de Croix de Fer, 1833

Foto: public domain / Wikimedia Commons

niet dat het ereteken van minder waarde is, omdat het slechts van ijzer is en niet van zilver of goud! Wel integendeel: het ijzer herinnert aan de wapens van het slagveld en met die wapens verdiende men het IJzeren Kruis.

Het Belgische IJzeren Kruis heeft vier armen; op het schildje staat de Belgische leeuw in goud, omringd door een gouden cirkel. Op de achterkant staat het jaar: 1830. Het kruis hangt aan een rood lint, afgeboord met geel en zwart. Bij het ereteken hoort een brevet, waarop (zeer uitvoerig) de redenen vermeld staan waarom de betrokkene het IJzeren Kruis gekregen heeft. Eén Maaseikenaar werd vereerd met het ereteken, nl. André Paumen², leider van de opstand in Maaseik tegen de Hollanders. In het documentatiecentrum van de stad bevindt zich nog het oorspronkelijke brevet dat bij het ereteken hoorde.

Het interessante aan dit brevet is natuurlijk dat er het motief op vermeld staat: waarom heeft Paumen dit ereteken gekregen? Helaas is de tekst moeilijk leesbaar, maar dankzij een paralleltekst³ hebben we toch de volgende reconstructie kunnen maken:

« Paumen, kapitein bij het derde regiment Jagers te voet. Hij hees op 2 oktober 1830 de nationale vlag te Maaseik. Hij werd gekozen tot voorzitter van de commissie voor openbare veiligheid, organiseerde en betaalde met zijn geld een compagnie vrijwilligers die op 10 november een belangrijke lading explosieven, bestemd voor Holland, buit maakten ter hoogte van Grubbenvorst. De volgende dag bracht Paumen deze lading naar Venlo. »⁴ Wie was nu deze André Paumen? Hij werd geboren te Maaseik op 25 oktober 1801, als zoon van Lambert Paumen en Elisabeth Ellen. Lambert was graanhandelaar. In september 1830 neemt André in Maaseik de leiding van de Belgische omwenteling: hij richt een compagnie van 120 vrijwilligers op, die hij uitrust, bewapent en aan wie hij soldij uitbetaald tot 1 november.⁵ Op 15

oktober hijst hij de Belgische vlag op het stadhuis, op 24 oktober doorboort hij met enige vrijwilligers de Zuid-Willemsvaart en op het einde van die maand ontwapent hij twee afdelingen Hollandse soldaten die naar Venlo oprukten.⁶

Begin november vertrek hij onder het bevel van de Tilly naar Venlo en hij onderscheidt zich daar. De Maaseikenaren maken niet alleen een schip met explosieven buit, maar tijdens de inname van Venlo wagen zij het om onder het vuur van de vijand de Maas over te steken en de muur te bestormen. Dadelijk na de inname vertrekt hij met zijn compagnie, nog altijd deel uitmakend van het korps de Tilly, naar Maastricht om mee te helpen aan de blokkade van die stad. Als de Tilly op 21 december met de noorderzon vertrekt, wordt zijn korps gevoegd bij de brigade van generaal Mellinet, als 4de bataljon. Paumen wordt voorlopig commandant van dat bataljon. Begin 1831, als de blokkade van Maastricht is opgeheven, treffen we hem aan in Heel in het huidige Nederlands Limburg met zijn compagnie.

Paumen maakt carrière

Op 15 februari wordt Paumen benoemd tot kapitein. Tijdens de mouterij in Maaseik⁷ kiest hij onmiddellijk partij voor het wettelijke gezag, en dus voor kolonel Van den Broeck, waardoor deze laatste erin slaagt de opstand de kop in te drukken. De kolonel zal trouwens Paumen (en de andere Maaseikenars) altijd dankbaar blijven. Zo vraagt hij in april 1831 voor Paumen een eregraad want "...il avait commandé un corps franc depuis le début de la Révolution et avait aidé à subjugué la brigade Mellinet". Een maand later, bij de oprichting van het derde regiment Jagers te voet wordt Paumen commandant van het 1ste bataljon, en aldus tijdelijk majoor. En weer schrijft Van den Broeck ten zijne gunste: "Paumen a marché d mon secours a Maeseyck avec 300 hommes et il a rendu

de grands services a l'organisation Il est un des premiers qui a suivi les ordres du gouvernement»

De aanbevelingen van de kolonel hebben blijkbaar effect, want op 19 september 1831 wordt Paumen kapitein 1ste klas, thans kapitein-commandant, en hij krijgt de toelating om zijn onderscheidingsteken van majoor te blijven dragen! Alles laat dus vermoeden dat hij zo vlug mogelijk effectief majoor zal worden.

Uitgerangeerd!

Een prachtige militaire carrière ligt in het verschiep: maar dan slaat het noodlot toe! In 1832 doet Paumen in het kamp van Bouwel een val van zijn paard en loopt een beenbreuk op. Verscheidene maanden moet hij op krukken lopen en hij blijft voor de rest van zijn leven gehandicapt. En zijn carrière stopt. Wel wordt hij op 15 december 1833 benoemd tot ridder in de Leopoldsorde en op 2 april 1835 krijgt hij het Croix de Fer.

85

Op 18 september 1835 schrijft hij vanuit het kamp van Beverlo een brief naar de minister van oorlog, waarin hij vraagt om bevorderd te worden tot majoor in het reservekorps. Het Reservekorps werd toen gevormd.

Hij somt in de brief zijn verdiensten op als oud-strijder en zegt dat hij zich in een onmogelijke positie bevindt. Elke dag komt hij immers in contact met kapiteins met meer anciënniteit dan hij, maar omdat hij de insignes van majoor draagt, vinden zij het moeilijk om hem bevelen te geven.

Zijn rechtstreekse overste, de majoor, schrijft in de kantlijn van de brief: *“Cet officier mérite par son service et le zèle qu’il y met l’estime et la considération de ses supérieurs; en outre il est dans la position la plus fausse...je serais charmé de le voir placé convenablement aux épauettes qu’il porte.”*

Ook de bevelhebbende kolonel schrijft *«Non seulement je certifie tout ce que le capitaine Paumen déclare dans cet exposé mais j'affirme qu'il a toutes les qualités requises pour commander un bataillon »*

Maar dat helpt allemaal niet: integendeel: op 23 juni 1836 wordt hij gedetacheerd naar de 3de divisie als vaguemestre.⁸ Paumen voelt zich uitgerangeerd, en in feite is hij dat ook. Drie jaren later mag hij terug naar zijn regiment en dient een aanvraag in om majoor te worden in Gent met de functie van plaatscommandant.

Ondertussen is hij met verlof gegaan en einde 1839 trekt hij zonder opgave van redenen zijn aanvraag tot bevordering in en vraagt een verlenging van zijn verlof. Had hij” via via” vernomen dat hij toch geen kans maakte en hield hij de eer aan zich?

Wat er ook van zij, hij blijft met verlof tot hij 30 september 1840 op non-activiteit gezet wordt, met akkoord van de commandant van het regiment die schrijft: *Cet officier étant d'ailleurs impropre au service actif par suite d'une blessure de la jambe droite”* .

Op 21 april 1841 wordt hij gepensioneerd. Hij sterft in Brussel op 2 augustus 1871.

Noten

- 1 “a décerner aux citoyens qui depuis le 25 août 1830 jusqu’au 4 février 1831 ont été blessés, ou ont fait preuve d’une bravoure éclatante dans les combats soutenus pour l’indépendance nationale ou ont rendu de services signalés au pays »
- 2 tenzij anders vermeld, is dit artikelje gebaseerd op het dossier Paumen, in het Koninklijk Legermuseum te Brussel
- 3 Tekst in: Le Livre d’Or de l’Ordre de Léopold et de la Croix de Fer, Brussel 1858
- 4 Paumen, capitaine du régiment de chasseurs à pied. Il arbora a Maeseyck le drapeau national le 2 octobre 1830. Elu président de la commission de sûreté publique, il organisa et solda à ses frais une compagnie de volontaires, qui le 11 novembre, à la hauteur de Grubbenvorst, prirent un convoi considérable de poudre destinée à la Hollande à la hauteur de Grobbenvorst le 10 novembre, le lendemain, M. Paumen conduisit ce convoi à Venlo.
- 5 Het cijfer 120 lijkt me overdreven. Vanaf 1 november wordt de compagnie opgenomen in het korps van De Tilly en door “Brussel” betaald.
- 6 Dit laatste feit wordt alleen vermeld op een dienststaat, door Paumen zelf ingevuld, d.d. 10/4/1831.
- 7 M. CUYX, 1831: Oproer en muiterij in Maaseik, in: de Maaseikenaar, 2006, nr. i, blz. 44-48
- 8 De titel vaguemestre (van het Duits Wagenmeister) verwijst naar een functie, geen graad, en doelt op iemand die toezicht heeft op een wagenpark (cavalerie, bereden artillerie enz) e-mail 7/2/2002 Koninklijk Legermuseum

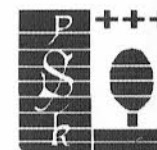
INTER-LIMBURGSE BOEKEN BEURS

Op zaterdag 22 en zondag 23 april organiseert de Pater Sangerskring voor de 11de keer de Inter-Limburgse boekenbeurs. Dit jaar heeft dit evenement voor de eerste keer plaats in de **Harmoniezaal van de Kon. Harmonie Concordia, Koning Albertlaan 23, Maaseik**.

De stroom boeken die tegenwoordig over Limburgse onderwerpen verschijnt, is haast niet meer te overzien. En toch is die vloed van Limburgensia soms heel moeilijk bereikbaar, omdat hij per boek meestal een beperkt verspreidingsgebied heeft. Dus moet er veel gereisd of gecorrespondeerd worden om de boekenschat te bereiken. De Inter-Limburgse Boekenbeurs is daarom een uniek verzamelpunt, waar gedurende twee dagen nagenoeg de meeste Limburgensia, boeken over historische, literaire, genealogische, cartografische en volkskundige onderwerpen uit de beide Limburgen en de naburige regio Heinsberg tegen betaalbare prijzen als het ware voor het grijpen liggen. Daarom belooft de 11de Inter-Limburgse Boekenbeurs weer een stormloop te worden van de vele duizenden

belangstellende verzamelaars en lezers van Limburgensia. Uiteraard zullen ook vele exemplaren Limburgensia, afkomstig uit de collectie van de Harmonie Concordia zelf, u via haar stand aangeboden worden. Allerlei heemkundeverenigingen, boekhandels, antiquariaten, musea en beide provinciebesturen staan garant voor een grote diversiteit aan Limburgse en aanverwante boeken.

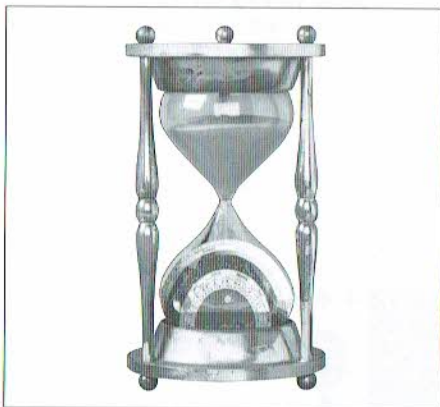
Zaterdag 22-04 en zondag 23-04
doorlopend van 12 tot 18 uur.

De 4de Nacht van de Geschiedenis lokte ruim 300 geïnteresseerden

88 Wim Corstjens

In gans Vlaanderen was de (vierde) Nacht van de Geschiedenis op 21 maart jl. een groot succes. Met 20.000 deelnemers op 232 locaties, werd het record van 16.000 personen in 2004 en 2003 vlotjes overschreden. Het aantal locaties ten opzichte van de vorige editie bleef hetzelfde, wat betekent dat het gemiddelde aantal deelnemers fors steeg. Gemiddeld waren er per activiteit maar liefst 90 aanwezigen (t.o.v. 70 in 2005).

campagnezandloper

In Maaseik konden de deelnemers kennis maken met de geschiedenis van de 'werkende stand' - de *'Maaseiker Laboratores'* - en met verschillende evocaties ervan.

Zoals de vorige jaren hebben opnieuw het Davidsfonds, de Pater Sangerskring, het Documentatiecentrum en de Gidsenbond een samenwerkingverband opgezet voor dit evenement. En dankzij de welwillende medewerking van Maaseiker pandhouders en vakmensen zagen zij oude Maaseiker ambachten herleven in historische vaak prachtig gerestaureerde interieurs van nog bestaande stadsboerderijen in de historische binnenstad.

Davidsfonds Maaseik wil in 3 opeenvolgende jaren - telkens tijdens de 'Nacht van de Geschiedenis' - de standensamenleving in Maaseik tijdens het Ancien Régime centraal stellen. Gastsprekers zullen de thema's toelichten en ze illustreren met soms unieke beelden. Maaseiker gidsen leiden de bezoekers rond door de binnenstad en alles wordt omkaderd met verrassende evenementen en versnaperingen.

- de 4de Nacht van de Geschiedenis 2006 *'de Laboratores'*: de werkende stand
- de 5de Nacht van de Geschiedenis op 27 maart 2007 *'de Bellatores'*: de strijdende stand
- de 6de Nacht van de Geschiedenis in 2008 *'de Oratores'*: de biddende stand

Gedurende de drie opeenvolgende jaren proberen wij de uitgangspunten van de drie sprekers op elkaar af te stemmen om zo een belangrijk stuk geschiedenis van Maaseik op een deskundige, aangename en verantwoorde wijze te belichten.

Zaal van Eyck 18.45 uur. Een overrompelende massa is door slager Jos Smeets getrakteerd met een dikke schijf

heerlijke balkenbrij met zwart brood van Van Wijck en warme compote die door de medewerkers van Zaal van Eyck (Maaseiker laboratores!) is bereid. Vervolgens gaf de heer Martin Boonen een lezing over de 'werkende stand'. Hij belichtte de middeleeuwse standenmaatschappij die ontstond uit een welvarende bovenlaag en ambachten. Hij vertelde boeiend en was goed gedocumenteerd en werd begeleid door soms uniek beeldmateriaal. De heer Boonen beschreef de functies van de ambachten in het ancien regime en de Maaseiker ambachten in het bijzonder, hun ontstaan, bloei, hun einde, hun evolutie tijdens de industriële revolutie en de modernisering.

Een uur later vormden de deelnemers groepen en onder de deskundige leiding van de Maaseiker gidsen bezochten zij de historische locaties. Langs de minutieus uitgestippelde 'laboratoresroute' demonstreerden 'hedendaagse laboratores' met fascinerende deskundigheid hun vakmanschap en lieten de deelnemers

proeven van ambachtelijk vervaardigde versnaperingen.

De nog intacte stallingen van de stadsboerderij van Winand Poukens riepen de sfeer op van noeste arbeid. De boerderij lag aanvankelijk tegen de stadswal aan en kon pas na het slopen van de wal, voor de aanleg van de Burgemeester Philipslaan, langs de schuurpoort worden betreden. De bezoekers verlieten het pand via de Pelserstraat.

In de Rueelstraat konden de bezoekers "Die Witte Roose" van Ludo Vanstreels bezoeken. Joke Indestege uit Zonhoven demonstreerde er een aantal unieke weeftechnieken.

In bakkerij Van Wijck toonde bakker Leo hoe hij zijn Maaseiker knapkoek en brioches bakte en van deze lekkernijen is volop geproefd.

Iets verderop, op de binnenplaats, demonstreerde Winand Van Dinter zijn smeedkunst met een fel brandend open vuur begeleid door het schitterende geluid van hamer en aambeeld.

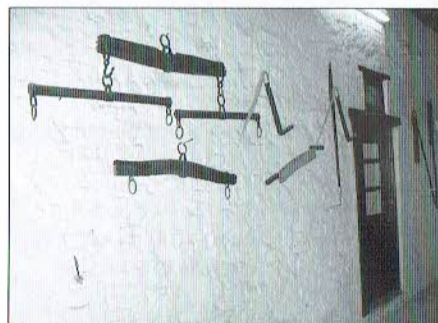
Ondertussen genoten de talrijke bezoekers van verschillende wijnen die

door Baeten-Wijnen werd aangeboden. Langs de Vullerstraat, waar destijds vilders hun dierenhuiden looiden in de leerlooierputten (nu nog net zichtbaar aan de Kloosterbempden), wandelden de deelnemers naar De Gapers. Hier demonstreerde Patrick Damiaens zijn vakmanschap in het graveren van hout.

Vervolgens werd de stadsboerderij van Michel en Nelly Corstjens-Graus bezocht in de Hertstraat ('het Corstjensstraatje'). Veel authentiek landbouwalaam prijkt netjes aan de muren van de oude schuur.

Vandaar naar het prachtige Koetshuis aan de Eikerstraat. Het ambt van Sint-Cripinus werd hier subliem verheerlijkt door Jacques Gerarts.

De 'laboratoresroute' eindigde op het Marktplein waar hoefsmid Smeers uit Houthalen een 850 kilo wegend Brabants trekpaard besloeg vlakbij de 'Nootstal'.

Ook dit jaar is het evenement op video en dvd vastgelegd. De opname kan besteld worden bij Patrick Brewers (089-564480 - brewerspatrick@hotmail.com). Ook voor een opname van de vorige 'nachten' kan men bij hem terecht.

Tot slot willen wij elke medewerker danken voor de zeer gewaardeerde bijdrage aan dit succes! Dat bleek ook uit de talrijke berichten die we tijdens de Nacht van de Geschiedenis en de dagen daarna mochten ontvangen, waarvoor dank.

Een deelnemer uit Grashoek bij Venlo schreef: ... Ik vind de aanblik van oude

bestrating, oude gebouwen, glas in lood, smeedwerk, harnassen en zwaarden altijd enorm fascinerend. De aanblik van de smid die aan het werk was aan het aambeeld was prachtig en dat ook nog onder het genot van wijn en koek ...

Foto's: Wim Corstjens en Jos Stryckers

Abonnementen verkrijgbaar door storting op nr. 001-0678921-94 t.n.v. De Maaseikenaar, Maaseik, met vermelding: abonnement 2006 (of: geschenkabonnement 2006 voor ... naam + adres). Abonnementprijs voor het ganse jaar: België: € 11, overige landen € 15.

Een steunabonnement kan vanaf € 15.

Buitenlanders kunnen betalen via IBAN: BE87 0010 6789 2194 BIC: GEBABEBB

Abonnees worden verzocht hun eventuele adreswijziging mee te delen aan ons redactielid John Golsteyn, Verloren Kost 86, 3680 Maaseik, ☎ 089-565758, e-mail: johngolsteyn@skynet.be

Iedere auteur blijft verantwoordelijk voor het door hem ingestuurde artikel.

Geen uittreksel, afdruk of overname uit "De Maaseikenaar" mag geschieden zonder bronvermelding.

Teksten voor volgende editie vóór 1 juni 2006 aan Tony Van Wijck, Maastrichtersteenweg 11, 3680 Maaseik (tony.vanwijck@skynet.be).

Medewerkers

Hubert Aendeckerk
Wim Corstjens
Jan Poukens
Simone Swartenbroeckx

Redactie

Harry Beenders
Jaak Bergers
Martin Boonen
Marcel Cuyx
John Golsteyn
Thérèse Hendrickx-Godelaine
Herman Hendrix
Rik Nulens
Tony Van Wijck
Jacqueline Wolfs-Godermans

Verantwoordelijke uitgever:

Tony Van Wijck, Maastrichtersteenweg 11, B-3680 MAASEIK